

Znaky (sadosochizmu) a Melancholie

Magisterskou práci vypracoval, který si ji zadal:

Vysoká škola: Univerzita Karlova v Praze

Katedra/ústav: Komparatistika, Ústav české literatury a literární vědy

Fakulta: Filozofická fakulta

Studium: 2001 - 2008

Velké poděkování Josefu Vojvodíkovi, Miroslavu Petříčkovi, Martinu Putnovi, Zdeňku Kratochvílovi, Zdeňku Hrbatovi, Marii Krojové, Jaroslavě Goldové, Milanu Exnerovi, Vladimíru Svatoňovi, Jakubu Hlaváčkovi, Vojtěchu Kovářovi, Zuzanně Bedřichové, Blance Činátlové, Petru Šrámkovi, Martinu Pokornému, Janu Jandourkovi, Petru Bílkovi, Filipu Kratochvílovi, Aleně Horáčkové, Petru Ondráčkovi, Martinu Bedřichovi, Vítu Praksovi a dalším lidem, kteří mi kdy stáli po boku. Mimoto též těm, které jsem jen četl.

AŽ TAK ČI ONAK, TEXT BY VŮBEC NEVZNIKAL.

Tomáš Vaněk

Rozložení

Kostra první věty	4
Kostra druhé věty.	15
Kostra třetí věty	22
Kostra čtvrté věty	43
Něco závěrů	56

Poznámky k seznamům.64

Kostra první věty

I. Vymezení Melancholie

Vymezení Melancholie se střetává s jejím vymizením. Melancholie může být vymezována přeneseně, ale sama o sobě se zpřítomňuje s vymizením (činného) vymezení. Pokus o charakteristiku Melancholie musí být básnický. Neurčitelnost v plynoucí hmotě dává zahlédnout její hladinu.

Naproti tomu v strukturovaném textu formální vědy není možné dotknout se podstaty Melancholie, je možné jen opisovat její hranice v prostředí (textově) tělesném, (textově) duševním, (textově) řečovém atp. Hranice se pak zmnožují spolu s pohybem náplně, kterou vymezují. S přihlédnutím k osobním zkušenostem, s použitím formulačních zvyklostí, s důvěrou ve společná místa... lze Melancholii připisovat (k čemu?, na co? kde je to, na co píšeme a jak to vypadá?)

II. Dostojevskij a jeho Melancholie

a. Václav Černý a jeho Dostojevskij a jeho Běsi

Za východisko k interpretaci Dostojevského si volím notoricky známý doslov k Běsům Václava Černého, nazvaný Dostojevskij a jeho Běsi.

Základní chybou Černého myšlení o Dostojevském je násilné vytěžování charakteru ze zobrazení společenské situace člověka. Je-li hrdina postaven do situace a jedná, Černý už v tom vidí zárodky charakteru, který je ochoten pojímat pouze ve splynutí s hmotnými společenskými znaky. Jeho myšlení zřejmě leží na starozákonním obraze řádného člověka, který je oddán Bohu a proto se také jeho majetek utěšeně rozhojňuje. Dostojevskij takové vidění nesdílí, čímž Černého nesmírně irituje:

„Nemluvte mi o jeho propastné lidské dobrotě, nenamítejte mi primitivně, že i nevěstkám, běhnám propůjčuje nesmírnou schopnost vroucí lásky a vroucí čisté srdce: Soni Marmeladovové, Nataše Filipovně. Proč to nezformulujete opačným směrem, proč nepovíte, že ženám, jež pojal jako svěťice milostného, čistého, ryziho srdce, dává, ukládá profesi pouličních děvek a mravy kanálů? Říkáte totéž, a vypadá to rázem jinak: Dostojevskij se postaral, aby nejněžnější ženské srdce pomazal podílem hanby a špíny.“

Popravdě řečeno to vypadá pořád stejně. Žádné obracení směru nezmění základní vyjadřovací návyky. Dvě věci jsou v tomto úryvku frapantní: utkvělá společenská kategorizace a dále představa úkladu a ukládání. Obava z podobných kritik (byl sám sobě přesně takovým kritikem) vedla Dostojevského k přijetí masky žurnalistického dokumentaristy. Symbol stenografu, který by zapisoval veškeré proběhnuvší myšlenky člověka, stejně jako symbol novin, zachycujících veškeré společenské dění¹, jsou důležitým momentem jeho díla. Černého představa svobodného kladení (charakteru a smyslu) je v zásadním rozporu s Dostojevského psaním.

„Víc než na tuto Dostojevského pýchu vzpomínáme však na anekdotu z jeho mládí, jak student válečné inženýrské školy Dostojevskij vypracoval kdysi plán pevnosti, dokonalý sice, jenom na okna a dveře do pevnosti v něm zapomněl. A jako je nedbalý stavebník, tak je bez ohledu k historické nebo sociální věcné pravdě. Běsi jsou generální a naprosto nerozlišený útok na nás, na západní moderní kulturu, na celou Evropu 19. století a její duchovně mravní i společensko-politický smysl.“

V roce 1967 jsou takové poznámky takřka anachronismem. Nechybí jim sofistikovanost, ale chybí jim ticho. Celá Černého typologie tří Běsů je cvičení v řeči. Kdekoliv se nedostává pochopení, sáhne se po Deníku spisovatele:

„...my se tím hemživým blázincem zdržovat nebudeme, ostatně v románu je děj vždy důsledkem lidských povah a ve svém Deníku spisovatele Dostojevskij výslovně říká: „Veškerá hloubka umění je v typech a charakterech.“ Nuže i z těch charakterů si vybereme k rozluštění pouze tři, pomíneme smečku zběsilých lidských zmetků, kteří jsou jen nástroji a karikaturami tří velmožů zla, Stavrogina, Kirillova a Verchovenského mladšího.“

V nestřeženém okamžiku se nízkost přece projeví. Možná pevnost okna a dveře měla; ne však pro takovéto uspěchané, upovídáné a neomalené návštěvníky.

¹ Tematické novinové kroniky.

b. O pronikání vůlí

„Bylo pak tu veliké stádo vepřů, kteříž se pásli na hoře. I prosili Ho, aby jim dopustil do nich vjíti. I dopustil jim. I vyšedše d'áblové z toho člověka, vešli do vepřů; i hnalo se to stádo prudce s vrchu do jezera a ztonulo. (...)“

(Evangelium Lukášovo)

Kdyby místo Stavrogina spáchal sebevraždu Verchovenskij, byli by Běsi jednoduchá křesťanská epopej o tom, že spása přichází k pochybujícímu zvenčí a že přijetí jakékoli pozice, přimknutí se k jakékoli myšlence nebo vášni, která má dost prostoru na to, aby se stala hybnou, vede nevyhnutelně k urychlenému pohybu směrem k záhubě. Tak krutého a jasného vyznění se Dostojevskij nakonec zalekl, přiklonil se k pozdější inkvizitorově námitce Kristu a rozmazal skladbu paradoxem Stavroginovy smrti a nesmyslem jeho dopisu. Svět postav, které vytvořil, se na poslední chvíli vzbouřil. Nebylo již možné zachránit sentimentální intelektualismus Stěpana Verchovenského, ale bylo ještě možné vrátit mu rozum, a bylo také možné nechat přežít jeho syna. Soucitné gesto křesťanského autora se změnil ve svůj vlastní poklesek.²

Pohlédneme-li na Stěpana Verchovenského, je to pro Dostojevského nezvyklá, obtížná postava. Člověk nesžíraný milostnou vášní, ve věcech lásky lhostejný, racionalitou připomínající Porfyrije Petroviče a šaškovstvím Fomu Fomiče, přesto ovládaný a vlastně ve službě pro svou závislost, jinak svéprávný jako Ivanův čert, výplod, který se prosazuje k životu.

Mínulý odstavec je napsán zhruba ve stylu interpretací Běsů, s kterými jsem se setkal. Zpravidla se omezují na popis charakteru především některé ze čtyř postav a hledají podobné postavy v jiných dílech Dostojevského. Dále se věnují rozvíjení myšlenek, které tyto postavy vyjadřují a jejich promýšlení v kontextu filosofického a politického myšlení. Předkládaná interpretace není tohoto druhu, klade si za cíl zobrazit Běsi v kontextu Melancholie. Je tedy třeba mít na zřeteli jistá bazální fakta a neodchylovat se od jejich smyslu. Vůbec nejpodstatnější

² Dostojevského kniha jistě dospěla k politickému vlivu. A je třeba se domnívat, že působila svou konspirační a přízračně apokalyptickou atmosférou, melancholickou erotikou a živočišnou prodechutostí více než žurnalisticky dopisovanou mravní tezí.

přijmout skutečnost, že neexistuje ani jedna jediná melancholická myšlenka a ani existovat nemůže. Budeme se tedy muset obejít bez melancholických myšlenek. Budeme se muset obejít bez myšlenek vůbec. Bez myšlenek a bez faktů, které by utkvávaly ve své vlastní formulaci. Přesto se vzhledem k žánru odborného pojednání těmto prvkům nelze vyhnout, a proto jen volím menší zlo, když se jejich hrany snažím rozmazat, aby byl text svému tématu bližší.

Jak připomíná Dostojevského psaní Čajkovského symfonie? Pomalým nabíráním tempa, kde se obraz objeví, pak zopakuje, naproti se také něco ozývá, zpomalení, jako ve světoznámé digresi generála Ivolgina, opět zrychlení, překvapivé nástupy, pár ran do bubnu a konec. Postavy se do sebe vmýšlejí, navzájem se hypnotizují a jsou si bytostně vědomy vzájemné přítomnosti. Rozhovor dvou je nenadále nenávratně ztracen, objeví-li se třetí. Nikdo si nemůže být jist vlastním rozumem, nikdo nevlastní svou myšlenku zcela, nemůže si ji očistit a vystoupit s ní na piedestal³. Myšlenka je velice fyzická, takže i blízkost jiného člověka ji ruší. Kromě toho jsou tu čtenáři myšlenek. Myšlení ještě nikoho nezabije, je svrchovaně nebezpečné, pokud je v něm takřikajíc zárodek, myšlení může i vraždit, ale zavraždí jen myšlenka.

Jak ovšem toto souvisí s Melancholií? Opět nesmyslná otázka, protože melancholie nemá žádné sobě vlastní vymezení a tedy s ní nemůže vůbec nic souviset. Navíc melancholie pravděpodobně nevisí, ale spíš plyne nebo neplyne. Melancholické myšlení, které se zhmotňuje občas k myšlence, ale ne dále, není věcí přímého tvrzení: ano, je to tak. Dostojevského samé vymyšlené město, v nepřesném překladu, vytvoří představu, které se může chopit i extrovertní materialista. Bude se pak opírat o nějaké hmotné statky, jako jsou ideje a jiné utkvělé věci, tentokrát u Dostojevského. A bude si stěžovat a vytvářet tvrzení, která jsou z hlediska melancholické poetiky myšlení total nonsense. *A jako je nedbalý stavebník, tak je bez ohledu k historické nebo sociální věcné pravdě.* Melancholik, který zná

³ Karamzin a další postavy mohou, což jim na směšnosti neubírá.

nebezpečí zablokovaného proudu tělesných a myšlenkových šťáv, by z čisté pověrčivosti nikdy nenapsal větu, v které je zádrhel⁴. Srovnání přes koleno prostě hrozí vymknutím a dlouhou léčbou. Mimoto je tu ještě něco. Pro melancholické tvůrce pravda nikdy není věčná. Dokonce se věčné pravdy nejvíce děsí a pořád se proti ní nějak obraňují, věčná pravda je střep, který jim někdo hrozí vrazit do těla. Lidé prostí melancholického naturelu se tomuto vždy stále znova diví a sami sebe považují za ukřivděné, když jim někdo něco takového předkládá. Skutečně předkládá: oni na to pohlížejí jako na věc, zkoumají to zprava zleva a neshledávají nic z toho, o čem je řeč. Melancholické prožívání myšlení, samo o sobě neuchopitelné, se tak jako melancholické chápe teprve v kontrastu k uchopování myšlenky věčnému.

Jen stěží lze odhadnout počet obětí. Při nenalezení cesty ke svému vlastnímu okolí, v situaci proražení vlastního těla hrubým nástrojem, zabarvilo se melancholické myšlení tragickou bolestí. Odtud víceméně nezávazný zvyk směšovat melancholii se zármutkem a osamocením.

Jakým způsobem se tedy melancholici mezi sebou poznávají? Předně více či méně zatajovaným opovržením k věčnému pojmání a pře(d)kládání myšlenky. Dále sdílením, vytvářením nebo spoluvytvářením díla, jehož nejhmotnější složkou je myšlenka - a jež proto nezraňuje zádrhely a neodpuzuje nakupeninami ledaskde posbíraných pojmových hmot. A nakonec podle bolesti, podle jejího překonávání a podle schopnosti číst myšlení z obličejů, cítit osobnost z textu a vidět svět podle hudby.

III. Neuzavírající se a natruc neuzavřené neuzavírání se

Je nabílední, že bylo na místě ustoupit od takzvané interpretace Běsů, nechat ji v takzvané nepřijatelné podobě bez doplnění původně zamýšlených dokladových citací, považovat ji dále za neexistující a pokračovat v psaní řekněme od začátku. Interpretovat dílo jako hmotnou jednotku a vytvářet řeč o *tom kterém* je neúnosný ústupek. *Znamenalo by*

⁴ Leda by tím sledoval ironický účel.

to Nechci zranit a zradit, ať už si tím myslím cokoli. *Znamenalo* je vůbec melancholickému myšlení nevlastní slovo. *Znak*, to je přece nesmysl! Melancholika by nikdy nenapadlo zastavit se u znaků. Samozřejmě jim rozumí, ale to ještě neznamená, že by je o své vůli petrifikoval. Kristův výrok o církvi postavené na hlavu Petrovu má humorný přidech falsifikátu. Církev ani jiná instituce se bez petrifikace nevystaví, fluidní myšlení se zas neobejde bez obcházení ztvrdlých naplavenin. Mrtvá hmota je magnetickým shromaždištěm a prostorovou dominantou, o níž si melancholik rozdírá svou tvář a ruce, jež se však přidruží na (po)moc jeho myšlení, když se mu ji podaří protrhnout, odloupat nebo odnést. To je tedy úloha duchovní hmoty a nemohla by svou úlohu plnit, kdyby tak byla pojímána, protože kdyby tak byla pojímána, byla by už dávno rozpuštěna. Myšlení Kristovo a hmota velkého inkvizitora, myšlení Nietzscheho a duch tíže, jehož pouta přeřezává. Zranění, která působí tupý znak, se zapisují do jemného těla a vytvářejí kromě utrpení ještě zvláštní odrůdu zmasakrovaného člověka. Jeho rozedrané tělo, na pohled vypadající jako živoucí oběť, je známkou toho, čemu se potměšile říká vyšší kultura. Nižší kultura žurnalistického stolování, aniž by rozpoznávala jeho kontury, hází chatrnému přichozímu zbytky, až přijde den, kdy z kropí zas podlahu krví. Odysseus ženichy pouze zabíjí, ale Melanthea rozčtvrtí, Nietzsche živelně nenávidí Wagnera, Dostojevskij Gogola a podobně. V renesanční představě má saturnský melancholik dvě základní náklonnosti: k božskému a posvátnému a/nebo k pudovému a všednímu. V žádné z těchto myšlených sfér se neprodukuje trvale uchovatelné hmotné znaky.

Znak, snad nechtěný nástroj nechtěného sadisty, je tím prvním, co melancholik zakusí na vlastní kůži a posléze i pod ní.⁵ Není asi žádným tajemstvím, že melancholik je zaživa zpravidla už mrtev. Smrt, která mu byla uštědřena, je tím jediným, co ho dovede udržet při životě. Pacient v Kafkově povídce Venkovský lékař odmítá vstát z postele, dokud je

⁵ Aparát V kárném táboře nejprve zapisuje příkaz do svrchní vrstvy kůže, postupně se v průběhu dvanácti hodin propisuje do značné hloubky, takže člověka zabije. V průběhu exekuce získává odsouzený neznámý a v jistém smyslu svůdný lesk v očích.

zúzkostňován rodiči, kteří ho považují za živého a zdravého. Když je však odhaleno jeho smrtelné zranění, pookřeje a navrací se mu chuť do života.

Lze snad ještě se domnívat, že skutečně existují jacísi lidé hrubšího zrna, kteří se mezi sebou pomocí těchto nahrubo vykutaných znaků navzájem dorozumívají. Pro melancholika je taková představa stěží udržitelná. Znaky je možné na někoho vytahovat nebo mu je pustit ze dvou metrů na hlavu, ale už hůře se v jejich přítomnosti mluví nebo myslí. Proto je melancholik, věren své jemné přirozenosti, nakloněn vnímat znaky jako předem připravené sadistické náčiní. Odtud vleklý zájem melancholiků o sadomasochismus⁶, který nakonec zkoumají jako jeden z hlavních hybných principů působících ve světě. V sebeobraně si někdy též opatřují průrazné znakové předměty. Ve srovnání s lidmi hrubšího zrna musí za tím účelem nastřádat nesrovnatelně vyšší množství duchovní energie. Zatímco člověk hrubšího zrna si průrazný znakový předmět skládá z několika leckde posbíraných kousků, melancholik, pro jemnější rozlišovací schopnost, musí shromažďovat milióny malinkatých bytůstek, které se mu pořád rozverně rozutíkávají.

Doklady o tom nacházíme snad u každého tvořícího melancholika. Melancholikovo dílo je mimo jiné vždy dobrou zprávou, což ledaskdo není s to adekvátně přečíst. Gilles Deleuze se podobně jako mnozí⁷ jiní přiměl projevovat své myšlení s přiměřenou rozhodností: *Pokud se někdo u Kafky nesměje, tak mu prostě nerozumí. A basta.*⁸ Totéž by se dalo říct o Pasoliniho dokumentu Hovory o lásce. Zápisky z podpodlaží⁹, jejichž smysl Dostojevskij radši zakrývá, jsou zajímavou směsí radosti z nepochybného sebeuvědomění a nejistoty nad jeho nejasnými společenskými konturami. Nietzscheho zpráva o člověku byla také překládána do své nevlastní hmotné exploatace.

⁶Sadomasochismus je mylně vykládán jako sexuální úchylnka. Ve své podstatě je to naprosto asexuální fenomén, který se může sice projevovat v sexu, ale zrovna tak se může projevovat v řeči, ve hře a v čemkoli jiném. Přiměřenější je tedy spatřovat v sadomasochismu fenomén hierarchické produkce a projekce.

⁷(statisticky však nečetní)

⁸toto je parafráze (a toto ironie)

⁹Překlad podle Vladimíra Svatoně

Je zas už třeba legračně zdůrazňovat *hlavní tezi*, že nejhmotnějším prvkem melancholika myšlení je myšlenka? Vůbec nic *hmotného* pro melancholika *na poli* myšlení neexistuje, leč myšlenka, ke které se občas zhmotňuje jeho jinak rozplývavé myšlení. Z vnitřní přirozenosti je melancholik tvor lenivý a na slunci se vyhřívající jako zvířátko. Hrubozrný člověk se naproti tomu vyznačuje utkvělým a ničemu vznešenému sloužícím kultem výroby, pročez má ve vážnosti i všechny práce, které směřují k hmotnému výtěžku. Na *poli kultury* jsou to nezřídka do země zabodávané strašáky na zahánění škodné zvěře.

Okolo procházejícího melancholika se každý snaží přesvědčit, aby se pustil do práce. Nakolik mu pracovníci zastupují cestu a nakolik je sám vyhledává, nelze všeobecně stanovit. Pokud do jisté doby přesvědčování selhává a melancholik¹⁰ zůstává naživu, duševním pracovníkům se začne pole rozplývat. Nezřídka se rozhodnou obrátit své nástroje proti melancholikovi, v kterém pro slabou orientaci na zamlženém diskursivním poli spatřují zemědělskou půdu¹¹. Zabití melancholika stmeluje jeho vrahy, jemu zas dává větší svobodu pohybu.¹²

Hrubozrný člověk drásá melancholika neohrabaným pohybem, dokonce i jeho vstřícná gesta mohou být vražedná. Naopak vzájemné poznávání je melancholikům vzpruhou v těžkém životě. Dobře vycházejí také s lidmi, kteří se nenuť k vyrábění myšlenky. Člověk má samostatné myšlení ze své přirozenosti, a tak nepotřebuje žádné zvláštní vzdělání, aby si tuto svou důstojnost uchoval. Myslet je prostě a jednoduše možné, nakonec však

¹⁰ Každý člověk by měl znát melancholické prožívání, přinejmenším z dětství nebo ze vzpomínek na první táborové diskotéky. Jde v podstatě o vnitřní uspořádání, která se v lidské bytosti střídají. Je lepší sám v sobě hladovět nebo chvíli jenom spát, než se proměnit v jeden ze svých možných druhů a podílet se na vyvražďování stáda Hélioiva.

¹¹ Zeměměřič K. je dítě, které se pustilo příliš daleko. Mnoho jiných postav se ho snaží bránit začleněním do řádu, v kterém je místo pro práci i zábavu, ale země sama je už považována za zaměřenou. Vykonává své povolání bezděčně a utrpením svědomitě, mine se však s příležitostí o tom něco bližšího zjistit.

¹² Odysseus je původně nerozlišitelný od svých lodí a od svých druhů, pak dochází k odřezávání po šesti a v kritické chvíli k úplnému rozštěpení na dvakrát dvacet dva druhů pod vedením dvou postav. Pojmenování Eurylocha je vystoupením alter ega, které na svou stranu postupně stahuje všechny zbylé druhy, takže když Odysseus hovoří s Kirké, ostatní už musí spát. Odysseia může být čtena jako román, jehož postavami jsou rozlišovací schopnosti.

melancholik sedí mezi dětmi, jako kníže Myškin, nebo mezi zvířaty, jako svatý František.

Začte-li se melancholik do textu plného myšlenek, je na pokraji zhroutení, vyčítá *to* v zoufalství sám sobě, představuje si, že *to* je jen jeho lenost nebo tak něco, nakupeninu myšlenek považuje za myšlení, po celou dobu je nepřerývně mučen a zraňován, stále znova se vrací k tomu textu, snaží se najít nit, už taky věří, že je sám neschopen myšlení, celá ta zrůdnost se mu dále zapisuje do těla, a když jde spát, je už mrtev. A mrtev taky zůstane, nepřijde-li vzkříšení. Jemné dětské přemítání se tříští o předem připravené *školní předměty*. *Dvakrát dvě jsou čtyři* nakupené v obrovských vrstvách na jednu nestvůrnou hromadu je nijak nerozlišeným útokem na lidské myšlení, na člověka jako oduševnělou bytost a na jeho nejvyšší toužebné směřování.

I melancholik si nakonec zvykne na rány tupým předmětem, přijímá je pokojně a nevšímavě, přičemž neztrácí ze zřetele nic ze svého naladění nebo směřování. Jak je však strašné, když se k němu nějaký hrubozrný člověk znenadání přitočí a hned se ho pokusí pronásledovat! Všechny útoky na dona Quijota jsou odporné, ale nic mu nemůže uškodit víc než lascivita jeho nohsleda, Miguela de Unamuna. Přitom hrubozrný člověk, kdyby si více všímal svých věcí a ještě víc sám sebe, kdyby se nenechával myšlenkou stahovat k činnosti a radši prostě jednal, ať už jakkoli a kdekoli se zrovna nachází, s radostí by zpozoroval, že také on ještě nějak myslí.

Za jednu z příčin Melancholie, probírané tradičně v kontextu nemoci a šílenství v jakémsi ozdravně nápravném duchu, bylo odedávna považováno přehnané studium. Burtonův spis *Anatomie melancholie* je přemírou citací doloženým pokusem o sebevraždu, který vyústí ve vzdělanecké kejklířství. Opačný pokus vymazat citace a zbavit se obtížné duševní hmoty bude čten jako mýtus šťastného divocha. Je třeba mít na paměti, že hmota a její pohyb musí být namíchány v ideálním poměru. Předchozí text je příliš nehmotný, proto až moc fluidní a svou povahou příliš východní a málo západní. Až se zdá, že nemá žádný obsah. Sám jistě pocítujete tu

příjemnou změnu. Hrubozrnnost tohoto odstavce působí skoro oddychovým dojmem. Myšlenka je to velice cenná, jen je potřeba ji náležitě uchopit. Je třeba na čas ještě zvýšit hrubozrnnost. V čem tedy spočívá interpretace Dostojevského? Dostojevskij byl autor velice hrubozrnný. Bez hrubozrnnosti by nemohl svá díla gradovat. Kde nejsou mračna, není ani průtrž. To je staré čínské přísloví. Zdá se mi, že se toto staré čínské přísloví poměrně hodí k tématu Melancholie, kterým se tady zabýváte. Hrubozrnnost by Vám mohla velice usnadnit vstup do světa. Uvědomte si, že Vaše tělo je také hrubozrnné povahy. Kdyby takové nebylo, nemohl byste chodit po schodech. Melancholie se tradičně léčí tělesnými pohyby. Kafka chodil sázet mrkev a velmi mu to prospívalo. Vezměte také mrkev, a tuto mrkev pak zabodněte do země. Jak vidíte, není takové myšlení násilné, ale je příjemně hrubozrnné. Nietzsche byl také velkým zastáncem hrubozrnnosti. Jeho představa těla byla naprosto hrubozrnná, a proto by se mu Váš text vůbec nezamlouval. Nietzscheho melancholie nepovstává z utrpení, které někdo způsobil jeho osobě, ale z hlubokého světobolu. Takový světobol je potom hrubozrnný a zároveň i melancholický. Dürrerova rytina Melencolia I se také vyznačuje značnou hrubozrnností. Jak tedy vidíte, je protiklad melancholika a hrubozrnného člověka nefunkční. Podstatu melancholie je třeba hledat v jejích projevech, původ těchto projevů pak může být předmětem zkoumání. U Dostojevského můžete mluvit o smrti otce, o způsobu, kterým miloval ženy, a o čemkoli jiném, přidržíte-li se této příjemně hrubozrnné argumentační roviny.

Pokud čtu oba svoje předchozí texty, mám pocit, že jsem se setkal s šilencem. Vždycky jsem se divil, proč se třeba někteří křesťané vyjadřují tak vyhraněně. Bojím se označit text za bezcenný, i když bych to tak někdy udělal. Duševně zdravý člověk schopný jen obsažného myšlení nemůže takový text číst. Melancholie je prý především nemoc obrazotvornosti. Obrazotvornost těchto stran může být rozklíčována jako chorobná. Třeba i Černého text by se rozumnému člověku jevil zdravěji.

Předtím se ale zdálo, že je tento text bezcenný. Tak i zůstává¹³. To, co jsem nazýval melancholikem, je možná emanace duše. Je to tedy text vycházející z duše, která je raněná. Duše nikdy vůbec nic nechápe.¹⁴ Do duše se nedá vpravit poznání. Žádný znak jí není dost dobrý a živelně nenávidí jakékoli celistvé kusy. Duše by za nadějí na vzkříšení obětovala celou planetu. Duše generálně a nijak nerozlišeně útočí na Václava Černého. Rozmazáním všeho si získává zdání suverenity. Pokus duše rozmazat ducha slovy působí směšně. V mém duchu však není potřeba něco sdělovat. Duchovní činnost od jisté doby nenávidím. Tedy i v duchu otrávil činnost moje jednání. Jak by se můj duch zachoval, kdyby mohl jednat? Přiklonil by se k prázdnotě. Mé tělo by chtělo být šťastné a zdravé. Duch taktéž nenávidí urážku. Představa zkoušení je nejen neuspokojivá, ale i trýznivá. Duch se necítí být povinen skladovat ani aplikovat. Duch je kontaminován smrtelným nebezpečím, které cítí duše a je připraven ji bránit.

¹³ Pominu-li společensko-politické konotace.

¹⁴ Psi jsou velice oduševnění tvorové. Pes nikdy nechápe loučení jako dočasné. Jeho zármutek je stejný jako zármutek duše, která se taky nedá přesvědčit a nic nechápe jako dočasné.

Kostra druhé věty

Pro melancholika je jeho myšlení těsně svázáno s jeho nejvlastnějším já, které je také těsně svázané s jeho tělem. Proto poranění těla je často poraněním myšlení a újma na myšlení vede k tělesnému poškození. Nejasné rozlišování mezi tělem a myšlením a snaha spojit všechno do organické jednoty lidské bytosti je melancholikům vlastní. Jsou proto s lidmi jiné povahy jen velmi těžko schopni *náležitě* jakkoli se dorozumívat. *Náležitost*, ve které často nachází zálibu člověk jiné povahy, je melancholikům nesrozumitelná zcela. Člověk jiné povahy považuje *náležitost* svého kulturního spravování se za nepochybnou společenskou ctnost, která ve vlastním smyslu zakládá jeho lidskou důstojnost, své pojmové myšlení chápe jako rozvíjející se příznak vlastního podílení se na lidské kultuře, jejím významu a dědictví, vyhledává podobně smýšlející bytosti a těší se z jejich přítomnosti, je znalcem odívání a stolování a také v tomto se odděleně od svých jiných stránek plánovitě a uspokojivě rozvíjí, pěstuje své tělo a dbá na to, aby bylo zdravé, dobře ohebné a pohyblivé, a celkovou sumou všech těchto stránek a schopností se sám sobě zrcadlí ve svém vlastním společenském vyznačování se¹⁵. Melancholik je naproti tomu nakloněn jinému vnímání: jeho bytost je jeden jediný proud a žádné oddělené stránky v pravém smyslu vůbec neexistují. Jeho první nenávisť tak směřuje proti *činnosti* a jejímu světskému *značení*. Zatímco člověk jiné povahy má činnost vždy ve velké vážnosti a její výsledky skutečně považuje za významné, a to nejen společensky, ale i tak řečeno lidsky, melancholik vidí v *činnosti* vážné ohrožení vlastní rovnováhy a harmonie, a to nejen osobní, ale i tak řečeno vesmírné. Člověk jiné povahy považuje melancholikův vlažný a posléze zavile nepřátelský přístup k *činnosti* za charakterovou chybu, jejíž původ si vůbec neumí vysvětlit. Každý rozumný a slušný člověk by přece o své vůli směřoval k tomu, aby se v oboru své činnosti vyznačoval svědomitostí, pečlivostí a z toho povstávající čím dál větší nápaditostí. Melancholikův odpor k *činnosti* tak musí mít nějakou tajemnou a zhoubnou příčinu, jako je třeba špatná

¹⁵Velké sklo Marcela Duchampa

rodinná situace, nezdravý životní styl, propadávání závislostem nebo dokonce nějaký problém sexuální povahy. Člověk jiné povahy výtečně chápe pouze to, že je melancholik v činnosti slabý, a v tom se také nemylí. Není v *činnosti* slabšího tvora, než je melancholik. Melancholik se *činnosti* děší a nikdy by dobrovolně žádnou *činnost* nepřevzal. Je-li melancholik životními okolnostmi donucen nějak se *činit*, vždy si tuto *činnost* fantazijně přetváří na jednání. Jednání si melancholik představuje jako bytostné a celistvé. Svým jednáním vyjadřuje své bytí v čase, jež je jedinečné, a proto nijak nevysvětlitelné. Hmotné okolnosti, které se nashromáždily v okolí jeho jednání, nepovažuje za plody vlastní *činnosti* nebo *nečinnosti*. A to právě dělá člověk jiné povahy, který sám není velkým zastáncem *jednání*, na *jednání* mu vždy připadá něco podezřelého, a ocitne-li se pod tíhou životních okolností v situaci, kdy musí *jednat*, považuje to za něco výjimečného, co je skoro nad rámec všedního dne. Protože si člověk jiné povahy představuje jednání buď jako typické nebo jako výjimečné a ne jako všední a nepřetržité, má v oblasti jednání oproti melancholikovi nízké rozlišovací schopnosti. Činnost a jednání jsou tedy dva způsoby prožívání všedního dne, přičemž do činnosti se člověk noří jednou svou stránkou nebo schopností, kdežto do jednání vstupuje jako nijak nerozlišená lidská bytost. Člověk jiné povahy se cítí silný v činnosti, cokoli jde myšlenkově přepracovat na činnost, taky na činnost přepracuje, a tak je velkým zastáncem a šířitelem činnosti. Činnost si na rozdíl od jednání sama opatřuje sadu znaků, podle nichž bude rozpoznatelná, dobře viditelná a posléze i hmotně nebo jinak odměnitelná. Melancholik, který postupně přijímá vnitřní rozvrh jednání, snaží se usilovně navenek jevit jako bytost jednající, kterýžto pokus selhává a je vnímán jako nutkavé jednání. Člověk jiné povahy, který naopak přijal vnitřní rozvrh činnosti, snaží se i v textu vyznačovat nepolevující čínorodostí, díky čemuž se ve svém psaní potýká s vyobrazením nutkavé činnosti. Nakonec se psychika svým písmem přece zrcadlí ve skutečnosti. Z melancholika se proti jeho vůli stává bytost usídlená ve značené činnosti, zatímco člověk, který tuto značenou činnost neustále zastával, doporučoval a okázale napodoboval, je nakonec donucen se bez ní obejít a soustředit se spíš na vnější svět, v němž se mezitím naučil jednat. Je tedy třeba považovat mluvení o

činnosti a jejím provádění za první příznak zpohodlnělého myšlení, neboť v celé své snadnosti není ničím jiným než maskováním tím zároveň značené lenosti.

.....(Melancholická poetika myšlení).....

Melancholik, který se pod tíhou těchto stále znova jej obestírajících násilných znaků činnosti hroučí a má dokonce pocit jakési vlastní nedostatečnosti oproti těmto zastáncům činnosti, tak musí především prohlédnout, že se v případě těchto lidí jedná o smrtelnou nudu, kterou sami pocítují *na poli značené činnosti*. Takový člověk v textu, jakož i v myšlení, ženě a jakékoli jiné tomu se poddávající jemné tkanině, napodobuje ruční, konstruktérské, chirurgické nebo výškově lakýrnické práce, což mu dělá dobře, a to především tělesně. Mohl by se však zrovna tak toho všeho zdržet a nemučit nešťastného melancholika spoustou zbytečných zmatků. Dozvídáme se kupříkladu od Čajkovského, že nebýt tak líný, mohl toho stihnout v životě i desetkrát více. Podobně nespokojen je se sebou Svjatoslav Richter a spousta dalších melancholických tvůrců, často zasahovaných nevyjasněnou mytologií lenosti, kterou si nějak opatřil bytostně líný, a proto neustále jakoby čínorodý člověk jiné povahy. Duševní práce tohoto člověka je hmotnou vizuální inscenací projektovanou do myšlení jako neohrabaný znak, který všechno jemnější lidské myšlení ohrožuje a nenapravitelně poškozuje.

Rastr, kterým se vyznačila humanitní věda, je koncem nebo počátkem nějakého myšlení, ale nikdy ne jeho středem. Jsou to k talíři přiškvařené tenké vrstvy krupicové kaše, které jsme jako malí vídali na jeho vyvýšených okrajích. Vyžadování vědeckého rastru, které se většinou děje nevolně a z donucení, strhává myšlení na jeho úplný začátek nebo úplný konec. Jen v zřídka případech se s nasazením heroické vnitřní síly některému z humanitních vědců podaří zjevit své myšlení na tak scvrklém prostoru. Je to filigránská práce, jako malování portrétu na velmi malý medailonek. Takzvaně humanitní věda je těmto samým lidem mučivou řeholí, a jejich myšlení, jež přece o svou dokonalost neustále vskrty pečují, je strháváním k nevyjevování se přivedeno k oprávněnému strachu o svou vlastní existenci.

Představa udržitelnej a obhajitelné práce, docela nevlastní právě myšlení, je vystavena tak robustně, že si nad ním získává úplnou nadvládu. Je schopna ho vždy znova chytit za krk a strhnout k zemi, v čemž si myšlení, dovedené nezřídka až k masochistické zvrácenosti, začne pomalu uvědomovat její ctnosti. Není to přece krásná síla, která je schopna mě vždy znova přimáčknot k mé vlastní hmotě, která mi vždy znova dovede pěkně ukázat, že mé myšlení nikdy vůbec nijak neexistovalo? Žádné myšlení, které není připoutáno nejmiň k dvaceti tunám pojmové a odkazové hmoty a které není takovým obdivuhodným duchem těžce neustále dále a nepřerývně bičováno, se již necítí jistě ve své neexistenci.

Neplatí ovšem žádné takzvaně manicheistické rozpolcení lidské bytosti mezi melancholika a člověka hmotné povahy, ani dělení na činnost a jednání a nic dalšího z těchto možných věcí. Melancholik není někdo ontologicky odlišný od člověka hmotné povahy, jsou to dva oddělitelné, a okamžitě za tím účelem zapomínané, způsoby prožívání uvnitř. Značené jednání se odehrává v duchu myšlení, a proto je každý jeho odkaz k hmotné společenské souvislosti jeho pokleskem. Melancholik a člověk hmotné povahy jsou každé lidské bytosti vlastní momenty jejího prožívání.

Melancholik ožívá postupným a dlouhodobým vyvražďováním člověka hmotné povahy, který se ho občas velmi schopně chopí a mrští jím o zem, z čehož se melancholik dlouho vzpamatovává, než začne znova přemítat o útoku na svého trýznitele. Člověk hmotné povahy se vyznačuje tím, že nemá žádné myšlení, které by nebylo záznamem hmotné skutečnosti. Tuto hmotnost svého myšlení považuje za první a poslední důkaz jeho existence. Psychologie se všemi jejími pojmy, stejně jako sociologie, historická filosofie, historie vůbec a vůbec každá další nepřekonatelná humanitní věda, se, vědomě a přesto samozřejmě vystavuje na svém hmotně částečném případě. Jakékoli myšlení, které se nehroučí do zhmotněle zinscenované a takzvaně relevantní roviny, je označováno za pomýlené nebo přinejmenším dost podezřelé. Odtud existuje schizofrenik, sociopat, psychopat, nutkavý neurotik, alkoholik, maniodepresivní

psychotik¹⁶, spisovatel, student čehokoli a nejlépe historie a každý další naprosto libovolný a bezpečně zaizolovaný pojem.

Nevykvašenou hmotou přesycené vizuálně myšlenkové prvky jsou (si) představovány jako jediný a pravý základ už teď nebo až někdy v budoucnu již dokonale zbudovaného a oprávněného myšlení. Podstata duševní práce pak spočívá v tom, že se na náhodném a v ideálním případě odevšad dost dobře viditelném místě vůčihledně utápí a přece ne zcela utopí v nakupeninách myšlenkové hmoty, kterou si už předtím za tímto účelem připravila. Takzvaně vědecká psychologie léčí šilence prostřednictvím toho, že mu předestírá ledasjaké myšlenkové mechanismy, a když se jí přece nepodaří ho zmanipulovat, nutí ho neutuchajícím násilím k co nejvíce ubíjející rukodělné činnosti, která mu nakonec jednoduché obraty vpraví do myšlení sama.

Stahuje nás duch tíže, ukrytý v myšlence tak těžké, že ubíjí jemné myšlení člověka i jeho vlastní radostné bytí. Po navalení hmoty do těla myšlení je už člověk zcela závislý na vnější znakové souvislosti, ale přesto se v duchu tíže považuje za myslícího a působí tak sobě i druhým spoustu utrpení. Kdykoli ovšem jemné myšlení hmotné myšlence aspoň na chvíli odolává, okamžitě si je s nepochybnou jistotou vědomo své existence, nepotřebuje se dále ničeho zachytávat, přičemž se do něj znaková hmota nesype jak brambory do pytle. Neudrží si ani tak hmotný odstup, o kterém pořád znova sní člověk hmotné povahy, ale naopak je v tomto ohledu dost netečné a neagilní, protože si je samo své odlišné povahy podprahově vědomo. Právě úplná odloučenost myšlení od hmoty je tím, co člověk hmotné povahy vůbec nechápe a co mu čas od času dělá lehkou hlavu, dozvídá-li se, že by něco takového mohlo existovat. Myšlení nemusí vůbec napodobovat lidské činnosti, nepotřebuje se podle nich uspořádávat a především se snad už ani nemůže počínat od nějakého jejich předem připraveného předmětu. Železný zvedák, který do nás někdo vpáčil, se tak

¹⁶ A natruc ne zarmoucený a již vlastně vůbec neexistující melancholik, v kterém vulgární věda pocítila příliš mnoho víry v nesmyslnost prokreslovaného vyhranění (se), a tak se ho rozhodla buď pominout nebo anachronicky historizovat.

setkává s kelímkem, který jsme pomalu a toužebně rozhoupávali jen pohledem očí, až se nám i s obsahem vylil do hlavy. Tyto dva předměty, jako i jiné, v tuto chvíli neexistují, zatímco existuje myšlení, aniž by bylo ohleduplné nálepkovat ho slovem surrealistické. Nepříjemný zhmotňující impakt, který nese nedokonalé a neexistující myšlení hmotného typu, tak zabíjí svobodu rozhledu lidské myslící bytosti a nikdy nepřekročí ty hranice, které si samo svým připoutáním (se) s nejasnou mírou dobrovolnosti vytyčilo.

Jako je hmota nějak položena do prostoru v jistém i strojem měřitelném čase, tak se můžeme předvídatelným způsobem s někým nebo něčím na nějakém místě srazit. Celá hmotná deskriptiva humanitní vědy je odvozena z této fyzikální představy hmotně a měřitelně uskutečnitelného srazu. Přitom uštváných obchodně cestujících vědců, kteří si i vnitřně fetišizují itinerář prováděných pochůzek, je pořád nepatrná menšina. Ostatní přijímají tuto poetiku srazu s přihlédnutím k převažujícímu tónu a vemlouvají si jí tím, že bez srazu není setkání možné. Chtělo by se říct *s ním už vůbec ne*. Jak složitě se člověk snaží dostat do textu své jemné myšlení, když je, už dávno a tak dávno existující, musí vykládat na jednu hromadu s už dávno zapomenutou a stěží kdy existující fakticitou srazu! Vědec, který chce být objektivní a zároveň humanitní, měl by si tedy najít cestu, jak do textu vložit dynamickou fenomenologii vlastního setkávání se s literaturou, a nenechat se strhávat k organizátorsky historické konstrukci srazu. Zaznamenat vnitřní prožívaný čas svého myšlení v jeho setkávání se s literárními texty. Odpoutat se od vůčihledně pověřivé a po hříchu hmotné neschopnosti samostatně myslet a vytrhat opět ze svého jemného těla nesmyslné a nijak mu nevlastní kusy jakési neexistující střední polohy mezi myšlením a hmotou.

V myšlení humanitního vědce naší doby, pokud ještě nezašlo na nádor znaku hmoty, je dobrý proud setkávání, který zcela bezděčně vyznačí i místa srazu v literatuře. Samo jeho svobodné plynutí se už překrývá s jeho vlastním vyznačováním se. Naopak utkvělé zaujímání neprůstředné a trvale udržitelné pozice vprostřed znaků je původem kulturního vyhladovění

myšlení, neboť se toto zdánlivě neosobní postavení *nikoho ve střílně* pohnáhlu proměňuje v nikým nevyhledávaný a zkamenělý mechanismus, jehož potenciál zabíjet se navíc časem zmenšuje.

Tomismus a atomismus literární vědy, při vědomí toho, že nic takového neexistuje a že vůbec nevím, co by to mělo znamenat, tedy vytvářejí společně jakýsi spodní proud čtení literatury, jež se soustřeďuje k bádání o svých kořenech, jejich odhalování a také jejich možném vzájemném kombinování k vyššímu sestavování, a zdánlivě tím vytváří ucelený prostor, z něhož není možné nějakým zásadním způsobem vykračovat, protože je kontingentní ve svém rozvratu a rozepíná se od jednoho pólu jakoby k druhému pólu, takže se v tomto jaksi uspokojivě zformovaném prostoru, který je obecně inteligibilní i se svou vlastní roztržitostí, může odehrávat už úplně cokoli.

Těžký přístup, který si do jeho tíživé atmosféry člověk vydobývá, snad i jistý sadomasochismus nebo fetišismus, nakolik si v tom budeme rozumět, taky toporná úpornost, bez níž se to neobejde, a jistá přesto nijak zvlášť veselá schizofrenní humornost, to vše jsou příznaky vlastní podezřelosti tohoto v zásadě úplně bezcenného prostoru. Vždycky je to podlaha, někdy upřímně a s řemeslným uměním zhotovená, takže získává solidní podobu gotické mozaiky, jindy lživě a zavile stavěná do vzduchu, jako by to byl žebřík nebo věž. Do vzduchu nasázená podlaha je pořád jen zdí a mávat s ní jejímu sestaviteli před očima tak dlouho, dokud se z ní všechna prkna nevysypou, je přece jen činností z nezbytu.

Kostra třetí věty

Instinkty Lužina

Kapitola o psaní a unikání znaku. Nenávist k dřevu, Lužin velice nenáviděl dřevo, které bylo poskládáno na šachovnici. Nabokov tedy vložil do Lužina jeden velmi zajímavý motiv. Představme si, jak se Lužinova hlava položená na lehce podsaditém krku do široka¹⁷ nebo spíš zešíroka rozevívá, naturalisté vidí mozek, ale žádný mozek tam není. Jde spíš o to představit si proražené temeno. A tímto místem Lužin vidí a zároveň na stejné místo mu Nabokov ukládá motiv simultánky naslepo. „*Lužin byl opravdu unaven. Poslední dobou hrál hodně a nesystematicky, a zvláště ho unavovaly simultánky naslepo, dost dobře placené seance, které ochotně provozoval. Nacházel v nich hluboké uspokojení – nemusel hýbat viditelnými, slyšitelnými a hmatatelnými figurami, jejichž vyumělkované řezbářské ozdoby a dřevěná hmotnost mu vždycky vadily, vždycky je považoval za hrubou a přízemní skořápku úchvatných a neviditelných šachových sil. Když hrál naslepo, vnímal tyto mnohotvárné síly v jejich prapůvodní čistotě. Neviděl strmé hřívky koňů ani oblýskané hlavičky pěšců – ale přesně cítil, jaká síla je soustředěna na tom či onom čtverci, takže tah figury se mu jevil jako výboj, jako úder hromu, jako blesk – a celé šachové pole se chvělo napětím, a této bouři on vládl, hned kumuloval, hned zas uvolňoval elektrickou energii. Tak hrál proti patnácti, dvaceti až třiceti soupeřům, samozřejmě ho množství šachovnic unavovalo, tím spíš, že seance spolky spoustu času; fyzická únava však nebyla ničím ve srovnání s únavou mozku – odplatou za námahu, jež mu přinášela rozkoš simultánky v nezemské dimenzi, neboť jen tak mohl manipulovat s nehmotnými veličinami. Kromě toho nacházel v simultánních seancích naslepo, v nichž vždycky vítězil, jistou útěchu. V posledních letech neměl už takové úspěchy na turnajích – jako kdyby mu zlý osud házel klacky pod nohy, aby nebyl první. Valentinov cosi takového vlastně předpověděl před několika lety, krátce před svým zmizením „Koukej oslnit, dokud záříš,“ řekl mu po*

¹⁷ Není asi slušné používat v jednom textu dvě varianty jedné gramatické normy, a tak instaluji aluzi na Rychlé šípy Stanislava Foglara s jeho daleko skákavým a mohutným hrdinou Širokem.

nezapomenutelném turnaji v Londýně, prvním po válce, kdy se dvaadvacetiletý ruský šachista stal absolutním vítězem. „Dokud záříš,“ potměšile opakoval Valentinov, „protože s aureolou zázračného dítěte je brzo konec.“ Tato skutečnost byla důležitá hlavně pro Valentinova. “

Kdekoli jsou energie, kde je láska. Kus dřeva a neustálá sadistická tendence mocenského znaku všednosti, Brazil, Matrix, nová Vltava Daniela Landy, fantazie už nic netvoří, ale jen uniká. Chodit tam a zpátky po pokoji a slyšet hlasy za sebou. Hlasy všude dokola jako v Kafkově Proměně. Už dlouho mi neřekli křestním jménem.

*Značit: ne familiérním tykáním, ale vnímavou (rodinnou) sounáležitostí. Lužin tak dobře přijímá skutečnost, že bude pro rodiče nadále Lužinem, protože byl v tomto smyslu pro ně malým Lužinem už předtím. Odcizující a umrtvující působení znaků bylo přítomno už od počátku, vymykal se z něj jen pohled na dekolt chůvy a takové nevýznačné věci: *Po mnoha letech – v roce nečekaného projasnění a okouzlení – vzpomínal obestřen mdlobnou slastí na ty hodiny předčítání na verandě v šelestech sadu. Vzpomínky byly prosyceny sluncem a duběnkově sladkou chutí lékořicových štangliček, které mu krájela úderý kapesního nožiku a naléhavě doporučovala držet pod jazykem. Čalounické cvoky, které nakladl na proutěné sedadlo křesla předurčeného přijmout s křehkým popraskáváním její tlustý trup, byly v jeho vzpomínkách rovnocenné slunci, šumění sadu a komárovi, který se přísál k jeho rozškrábanému kolenu a blaženě nadzvedal rubínové břicho. Dobře a dopodrobna zná desetiletý kluk svá kolínka, do krve rozdrásané pupence, bílé stopy nehtů na opálené pokožce i všechna ostatní škrábnutí, jimiž se na ní podepíšou písečná zrnka, kamínky a pichlavé proutky. Komár uletěl a nepočkal na úder, Francouzka ho požádala, aby se nevrtil; on však rozlíceně a s vyceněnými křivými zuby, jež mu dentista ze sídelního města spoutal platinovým drátem, škrábal a drásal místo, kam ho komár kousl, všemi pěti prsty, hlavu s šešulkou na temeni hluboko svěšenou – a Francouzka se mezitím pomalu a se vzrůstajícím děsem natahovala k otevřenému náčrtníku, k neuvěřitelné karikatuře.**

Útok na-znak. Rozměřňování orámovaného obrazu otevřeným náčrtníkem. Myslíci (melancholické) bytosti se ponejprv s hrůzou, později s bolestí, nenávistí, výsměchem a nakonec již s rafinovanou „*genialitou*“ složitě brání proti konstruktérům myšlenky, kterým se pokouší ukazovat cestu ke skutečnosti, že pokus sebezáchovně myšlení konzervovat mu neponechá ani *zrnko* bytostnosti. Popisování *hudebního kusu* je nudným nesmyslem, zatímco sjednocování se s hudbou, setkávání se v melodii, spoluprožívání rytmu atd. je životem, který sám o sobě není zas tak bezcenný, jak by se mohlo zdát z jeho vnějškového popisu. Většina prostředků zjevování je často srozumitelná jen těm, kteří už tomu předtím rozuměli. Od těch, kteří balancují na hranici rozumění, se dají čekat nutkavě činné protiúder, zatímco ostatní se s textem míjejí úplně. Přemrštěná parodie myšlení nebo vnímání je jednou z jeho nejlépe viditelných poloh, většinou se volí z nezbytu, protože netečné nemyšlení myšlenkově proliferativního člověka všechno jemnější nepostřehuje, kdežto tuto aspoň komolí, v čemž se spatřuje jistá naděje. Komolení se občas zvrtné v porozumění, když je odpovídání skutečnosti v nestřeženém okamžiku položena otázka.

Chodit pořád dokola po pokoji, dělat excentrická gesta a neposlouchat, znaky, které to okolo dělá. Okolo vždycky dělá znaky. Když konečně na chvíli zmlknou, Lužin to štěstí neměl.¹⁸ Až úplně potom by možná mluvili. Ale možná jen proto, že on chodil po tom pokoji a byl tam úplně zamčeném, tedy skutečně právě proto se pak poprvé v Nabokovově románu *Zaščita Lužina*, která byla poprvé vydána v roce 1929 v Berlíně, objevuje křestní jméno jejího hrdiny až úplně na konci. Vždycky je lepší se podívat, než vypadat, jakože si něco nepamatuju. Myslím, že tohle je jeden ze základních tvárných principů literární vědy, velice uspokojivě ukázaný i pojmenovaný právě tady: „*když si něco nepamatuju, je lepší se podívat.*“ v tomhle našem textu. Jedná se o skutečný teoretický průlom, kterého jsem si také vědom. Tohle není románový text, to je tvárný postup vašeho myšlení, to je něco, co moc dobře znáte, ale nemluvíte o tom, že to je.

¹⁸ Vpádem nemilující a znaky dělající ne přítelkyně Lužinovy snoubenky do jejich myšleného světa bylo její vlastní jemné a pozorné myšlení sice jen dočasně přerušeno, jenže ve svých dopadech a souvislostech fatálně přetrženo, neboť se Alexandru Ivanoviči v této skulině zmaterializoval hrubozrnný předmět, jež se po bližším zkoumání mohl proměnit v miniaturní šachovnici.

Spoluutváří to tahy vašich textů a je to vlastně moc pěkně vidět. Jak se můžete přesvědčit, je to prostě trochu schematické vidění. Počítáte mnoho tahů, ale zřídka ty dobré. To je těžký proces a obvykle to nejde jen tak a samo.

Takové značené jednání je ovšem strašně vyčerpávající. Psychologie simultánky naslepo vůbec nedoporučuje a také Alexandr Aljechin říkal, že jsou šachy moc těžká hra na to, aby se hrály bez šachovnice. Stačilo mu podívat se do zápisu v novinách a už tím si celou partii přehrál, přesto ji však mezi přáteli v kavárně rád stavěl na šachovnici. Nejsou-li však přátelé, není možné ani žádnou pitoreskní, přesto uklidňující, skrumáž 16-ti, 32-ou nebo kolika chcete skladebných znaků vlastní lidskosti kamkoli rozestavovat. Lužin propadává z jednoho znakového světa do druhého, ale existují jen málokteré chvíle, kdy se cítil naživu. V těchto okrajových bodech si uvědomoval vstup a výstup z dvojité, a navíc dvojitě návratné znakové souvislosti.

Jeho tělo ho/se otravovalo. Nemohl už vůbec chodit do schodů, bolelo ho levé koleno, o čemž Nabokov možná mlčí, ale zato se soustředí uje na zpodobení jeho zadýchávání. Předchozí text je velmi schizofrenní, je záměrně schizofrenní a nechal by se dokonce pod(d)at procesní politice. Lužin byl také hrdina nesmírně schizofrenní a vysloveně paranoidní. Nebyl vůbec normální a taky nebyl jednotvárný. Nabokovova kniha o Lužinovi také není jednotvárná, je dokonce docela nejednotvárná. Dostojevskij také nebyl příliš jednotvárný autor, stejně jako Nietzsche, Kafka a mnoho dalších. Jak je ovšem možné, že literatura není jednotvárná? Má přece jeden jediný popisu se ¹⁹pod(d)ávající znak, jímž je znak. Znak, který je možné zaznamenat, a to s dokonalou jednotvárností. Vědec jinak jednotvárný nebývá, a tak se snaží sám sebe vybalancovat do takové míry, aby se pohyboval ve středu proudu jednotvárné vědecké činnosti, na jejích okrajích, mírně za jejich okrajem, ale ne nemírně za jejich okrajem. Základní struktura jednotvárnosti však nesmí být prolomena, neboť kdekoli

¹⁹ ne

je jednotvárnost prolomena zcela, započíná se buď šílenství nebo literatura. Vědec tedy v ideálním případě doprovází své autory do jejich šílenství, ale ve chvíli, kdy je zasazuje do vědecké struktury, snaží se umně zhotovovat tuto hranici jednotvárnosti. Tím se ovšem srovnávací literární věda stává nerozlišitelnou od jakékoli jiné humanitní vědy. Liší se předmětem, liší se obsahem, liší se do jisté míry sadou znaků, které mohou nést myšlenky, odkazy na ně a jakékoli jiné záznamy, liší se formálně myšlenkovými procesy, ale neliší se svým myšlením, dokud si nepřiznala jemu vlastní autentické momenty a nedovolila si je zpodobovat.

Svůj úkol nakonec spatřuje v posunování tím zároveň vytvářených hranic vlastní jednotvárnosti tam a/nebo zpátky, za jistého přihlídnutí k tím teprve spatřovanému předmětu, přičemž ve směrovém, množstevním a jakostním vektoru (naopak vnímaného) *posunování předmětu vzhledem k hranicím její vlastní jednotvárnosti* nachází valné nebo nevalné kapacity výsledného účinku. Je to od dvou tří výšlapů už jen sisyfovská práce, která do myšlení vsazuje čím dál větší množství fyzikálních metafor. Věda přijímá představu (hmotně závažné) myšlenky, a teprve od té doby započíná svou činnost, když tuto myšlenku zapojuje do nejrůznějších procesů. Tím si však sama omezila své rozlišovací schopnosti a odsoudila se do role neustále něčím protivné hrubé stavby. Žádné boření nebo opravování už v rámci této vědy nevzbudí naději na budoucí zabydlení, podobně jako nás prostá myšlenka od jisté doby z nudy nevytrhne. Myšlenka je hrubý nástroj. Práce, kterou čtete, nenese žádné nové myšlenky.

Do literatury vstupujeme ve chvíli, kdy se rozevřeme dvojitvornosti prolomením toho, kde předtím něco leželo. Pojednou přede mnou neleží už vůbec nic. A vzhledem k tomu, že tam přece jenom leží nějaká kniha, může se díť už úplně cokoli. Zůstávám tedy v okolním prostoru, který už byl vytvořen a také se ani z tohoto prostoru nedostávám nebo nechci dostat, jen je nyní případně možný i skutečný a zdánlivě šílený... Radši už nic nedopovídám. Psaní o textech se stále hlubší ohleduplností, která se do textu nevrátá jak sbíječka do chodníku, je jednoduše tradiční.

A co mi je do toho. Jsou to všechno jejich nesmysly. Cihly a hudba²⁰.

I. T

Ráno.

Kdo zná rozumí. Nietzschemu lidé rozumí. Filozofové vařili z vody. Tu nabírali z vany, v které umřel Platón. Nietzsche chce vařit Platóna a ne vodu. Platónovo mužství bylo plánovitě podrobováno rozkládání rozumem. Rozloženost a nikoli rozložitost, rozpolcenost a nikoli rozpoložení...hic sunt, aby se tak řeklo, nikoli lvi, nýbrž jen kusy lva. Přiveden k jejich pozorování, podotýká Nietzsche, že je to poněkud dekadentní smíšenina. A jako pravý klasik se odebírá dál a výš do hloubky času.

Vzmach bujarosti...láška jako překypění jinak existentních citů, láška jako ohromení atmosférou, jako vytržení. Nekladená. Jak říká Kim Bassinger: a rázem mi byla naše láška vzácnější, vše na ní bylo něžné a smutné. Kultivace vyžaduje neustálou energii...člověk jako bonsai, jež zahradník rozum upíná k neviditelným tvarům. Kontrola musí být neustálá...každé zanedbání musí být bolestivě napraveno, někdy je i na to pozdě a bonsai už nevypadá jako zmenšenina stromu, ale spíše jako bujný nevzhledný keř nebo plastem polepená násada od koštěte. Život podle ideje a tvaru...v tom je jistě tato velká ctižádost stát se vzhledným a upomínat na vyšší formy života, na formy života, jimž byla do vínku dána zcela jiná měřítka existence.

II. I

V anglickém parku sedí Friedrich Nietzsche a píše si do notýsku anekdotu. Tu k němu přistoupí Lev Tolstoj a hodí mu dělbuch pod nohy. Nietzsche nadskočí jako cvičený kamzík, zavýskne a dopadne zpět do původní pozice. Tolstoj, pochopiv toto nadčasové gesto, zvedne hlavu ke slunci a něco si mrumlá.

III. I

Jednoho rána se Nietzsche probudil s prstem v krku. Opatrně s ním zahýbal a zjistil, že je to jeho prst. Uchopil jím tužku a napsal na poněkud zažloutlý papír těchto několik slov: vy, co s prstem ve svém vlastním krku očekáváte nové probuzení, vy, co ze spánku nemluvíte a pořád si kladete ruku před ústa, vy jste mi ještě málo filosofové.

IV. A

Several days later.

Věšák. Opětovná konstrukce Platóna. Mission failed. Restart. Platón – racek stojí na bidýlku a náležitě oddychuje. Je to cvičený Platón pro domácí potřebu, Platón vázaný povinností domácímu pánu. Už se rovnám, abych si mohl stoupnout vedle Platóna a porovnat se. Nastavím časovač fotoaparátu a vyloudím úsměv. Jak je nesnesitelné to

²⁰ http://www.youtube.com/watch?v=M_bvT-DGcWw

poslouchat. Přece však každé nové zpracování Platóna jeví tyto rysy. Zachycení. Bez podobizny portrétisty je to snad lepší, ale důvěryhodnější sotva.

v. A

Nietzsche a Kleopatra

na pusté prázdné pláži
polední slunce praží
Nietzsche leží na dece
pod hlavou má dvě ruce

ty dvě oči v šálku kávovém
prsy trochu hrubé
zuby ne, jen bílé pásky
a kolem krku had
barevný jak šála?

tu jde z dále kráaska
je to dávná láska
jeho

Fanfarón se nepodívá
hned mu ale odpovídá

snad mě jenom zrak můj šálí
však mě také oči pálí
že by přec ta dáma byla
Kleopatra moje milá?

Frído než se odsad' zvednu
řeknu ti že mám se v lednu
lépe nežli v létě
samé ženské kolem tebe
mě prázdnota v duši zebe
žiju na samotě

obrábí se na Platóna
převelkého fanfaróna
starořeckého

Kleopatra potvora
má ho jen za netvora
a už říká Frído, Frído
klído na Platóna pído

Platóné vidíš co zrak můj šálí

Zeměměřič, pouta, liška

Studie o nepřipadnosti sebe samotné. ...*a tak všickni sobě slouží, a všecko v svém glejchu stojí.* Putování za živým v druhých lidech, hledání zámku, v kterém by se klíčem těžko otáčelo. Pak už stačí jen promazat a více síly. Co však s klíčem jinak a jen tak? Ale o to vůbec nejde. Důležité je vědět, kdo jsme a kam jdeme. Ne tedy *ono to jde*, to je nezodpovědnost, to už radši *to to jde*, nejlépe však: *my jdeme*. Co děláme a co chceme? Na konci putování za živým v sobě, hledání zámku, v kterém by se klíčem těžko otáčelo. Opět na nic.

(Branný světa Osud): *I zejdeme po jakéms tmavém šneku dolů, a aj, v té bráně veliká síň plná mladého lidu, a po pravé straně sedící zuřivý stařec a držící v ruce veliký měděný hrnec. I viděl jsem, an k němu všickni od Brány života přicházející přistupovali, a každý do toho hrnce sáhna a cedulku s nějakým písmem vytáhna, hned do některé ulice měst, jeden s radostí a výskáním běžel, jiný s zármutkem a stýskáním, kroutě se a ohlíraje, šel.* (Povolání rozdělující) *2. I přistoupím blíž a nahlédnu některým do těch cedulek a vidím, že tento vytáhl: Panuj, jiný: Služ; tento: Rozkazuji, jiný: Poslouchej; tento: Piš, jiný: Oř; tento: Uč se, jiný: Kopej; tento: Sud, jiný: Bojuj etc. I divím se, co to jest. Všežvěd mi dí: „Tu se povolání a práce rozdělují, k čemu se kdo v světě potřebovati dáti má. Ten pak správce nad losy slove Osud, od něhož každý do světa vcházející instrukcí tím způsobem vzíti musí.“*

(Poutník o prohlédnutí prvé všeho prosí) *3. Vtom mne Mámil z druhé strany drbne, abych také sáhl, návěští dávaje. Já prosil, abych nucen nebyl jednoho něčeho hned (bez prohlédnutí prvé) chytiti, ovšem tak slepému štěstí, sedni mi co sedni, se poručiti. Ale pověděno mi, že to bez vědomí a dovolení pana regenta, Osuda, býti nemůže: takž já k němu přistoupě, pokorně žádost svou přednáším, já že jsem tím oumyslem přišel, abych sám všecko prohlédl, a teprv co by mi se líbilo, sobě vybral.*

(A povolení dostává) *4. On odpověděl: „Synu, vidíš, že toho jiní nečiní, ale co se jim podá neb naskytne, toho se drží. Však poněvadž toho tak žádostiv, dobře;“ a napsav cedulku, „Speculare“ (to jest Dívej se neb Zpytuj) dal mi a pustil mne.*

Zeměměřičství je povoleno jako povolání na vyžádání, je tímto označeno a postaveno do služeb Zámku nebo do služeb královny Moudrosti/Marnosti, je položeno naproti všem už samozřejmým činnostem v rámci ustaveného řádu, aby jej zdálky nebo spíš z nicoty obhlíželo, a následně popřípadě náležitě vykolíkovalo. Leč všechno už je uspokojivě vyměřené a v registry zanesené, a tak nikdo vlastně přesně neví, k čemu je zeměměřičství potřebné. Jeho průběh je zjevný spíš kontrolním úřadům vševědění a mámení, než samotným zeměměřičům, kteří si svou činnost mylně vykládají jako procházení nebo bloudění. Jestliže K. na počátku věděl, že je zeměměřič, později se mu zdá, že se od svých úkolů vzdálil.

Jenže činnost zeměměřiče, umělce, nebo člověka s cedulkou *Dívej se* probíhá neustále, dokud existuje v představě. Protilehlost²¹ *vnímající umělecké nicoty a výkonného pracovního řádu* je nejdůkladnějším chvatem při poutání člověka. *Dívej se a povolení se nedostává. A kdo se při tomto čtení nezasměje?*

Hledím tedy sobě na ně ostřeji a spatřím nejprv, že každý v houfu mezi jinými chodě, larvu na tváři nosí, odejda pak, kde by sám neb mezi sobě rovnými byl, ji smyká; a do houfu jíti maje, zase připíná. I zeptám se, co to znamená? Odpověděl mi: „To jest, synu milý, lidská opatrnost, aby se ne všechněm každý, co jest, zjevoval. Sám u sebe může člověk býti, jakýž jest, před lidmi pak lidsky se ukazovati a věcem svým tvárnost dávati sluší.“ Takž mi se chut udělá, abych pilněji, jací pak bez toho uličeného přikrytí jsou, pohleděl.

Skeptiker. — Ich fürchte, dass altgewordene Frauen im geheimsten Verstecke ihres Herzens skeptischer sind, als alle Männer: sie glauben an die Oberflächlichkeit des Daseins als an sein Wesen, und alle Tugend und Tiefe ist ihnen nur Verhüllung dieser "Wahrheit", die sehr wünschenswerte Verhüllung eines pudendum —, also eine Sache des Anstandes und der Scham, und nicht mehr!²²

A maje na to pozor, vidím, že všickni nejen v obličejí, ale i sic na těle rozličně jsou zpotvořeni. Napořád byli trudovátí, prašiví či malomocní; a mimo to některý měl svinský pysk, jiný psí zuby, jiný volové rohy, jiný osličí uši, jiný baziliškové oči, jiný liščí ocas, jiný vlčí pazoury; některé jsem viděl s pávovým vysoko vytaženým krkem, jiné s dedkovým naježeným chocholem, některé s koňskými kopyty etc., nejvíc pak bylo podobných opicím. I zděsím se a řeknu: „Však pak já toto potvory jakési vidím.“ „Co (pry), všetyčko, pravíš, potvory?“ dí tlumočnick a hrozí mi pěstí. „Hled' jen skrze okuláry dobře, spatříš, že lidé jsou.“ Někteří pak z mimo jdoucích

²¹ uměle vytvořená položením do protikladu

²² Radostná věda, Kniha druhá, oddíl 64. Přeložila Věra Koubová. *Skeptikové. — Obávám se, že zestárlé ženy jsou v nejskrytějším koutku srdce skeptičtější než všichni muži: věří v povrch bytí jakožto jeho podstatu, a veškerá ctnost a hloubka je jim jen zastíráním této „pravdy“, velice žádujícím zastíráním jistého pudendum – tedy věci slušnosti a studu, a nic víc!*

zaslechli, že jsem je potvorami nazval, a zastavíc se reptali a na mne se také potrhovali. Takž já srozuměv, že tu mudrovati darmo, umlkl jsem, pomysle sobě: Když pak lidmi býti chtějí, nechť jsou: já však co vidím, vidím. Báł jsem se pak, aby mi brylí lépe nepřítlačil a mne nezmámil; protož jsem uložil mlčeti a tiše raději na ty tak bystré věci, jakýchž jsem tu začátek spatřil, se dívati. I hledím znovu a vidím, jak někteří uměle s těmi larvami zacházeli, hbitě je smykajíce i vstavujíce, takže v okamžení sobě, kde viděli potřebu, jinou tvárnost dáti uměli. A tu jsem již začínal běhu světa toho vyrozumívati; ale mlčel jsem.

Mlčení a zvířecnost jsou první mezi látkami melancholického myšlení. Komenského představa lidského člověka je pro mnohé až příliš utopická. Je možné i přijmout zvíře, je-li to zvíře zvířecí a bytostné, jako kůň nebo pták a ne kulturní a skladebné jako sfinga. Sfinga je Klamm pro zaslepené, sfinga je metafora zvířecího člověka a v tom spočívá také smysl její hádanky. Lepší nevidět. Avšak bez koně se člověk z místa nepohne. Nestřílet po lišce kalenou střelou.²³ Nechat pannu vhodit zlaté sítko doprostřed rybníka, protože jinak je smrt jistá. Zvedají se husté mraky, objeví se liška Ryška a třetí v pořadí králevic je na cestě zpátky. Panna s liščíma očima a kůň s liščím ocasem se nechají vyměnit za pravé bytosti. Všechno je naživu a z proutku už vyrostl košatý strom.²⁴ *Když přijel na tu křižovatku v lese, kde se rozloučil s bratry, vzpomněl si na proutky, co si tu každý z nich podle své cesty do země vsadil na znamení. Proutky jeho dvou bratrů byly suché, ale z jeho proutku vyrostl u cesty krásný košatý strom. Králevic velice se z toho radoval, a že už oba byli dalekou cestou unaveni, chtěl, aby si tu pod tím stromem odpočinuli.* Nejsou svou šťastnou volbou, která nebyla volbou, ale zbyla. Jinak se vrátí bratři, střelci a vyběrači, rozsekají na kousky, takže je člověka ještě mnohem víc než dříve. Poklady odvezou domů k otci polomrtvé žalem. Ryška dostane od vrány dva rybí

²³ *Potom běžela napřed a huňatým ocasem dělala mu cestu: smetala hory, plnila doly a přes vody brody stavěla mosty.*

²⁴ *„Kudy se dáme?“ ptá se nejstarší bratr. – „Jsme tři a tu před námi tři cesty,“ odpověděl druhý, „dejme se každý jednou; když se na tři rozejdeme, snáze ptáka Ohniváka se doptáme.“ – „A kdo kterou stranou pojede?“ – „Jděte vy si každý, kterou cestou chcete,“ povídá nejmladší, „já pojedu tou, co mi zůstane.“ Bratři byli spokojeni a každý si zvolil jednu cestu, kudy pojede. Potom povídá jeden: „Dejme si tu na tom místě nějaké znamení, kdo se dříve vrátí, aby věděl, co se druhým podařilo. Zastrčme každý do země proutek: či prut poroste, bude znamení, že ptáka Ohniváka šťastně dostal.*

měchýřky plné vody. Život člověka je tak to nejméně jisté, co může být nalezeno: ne však pohotovou střelbou,²⁵ herkulovskou volbou na rozcestí, pracemi se síty a sítěmi, rybářstvím mrtvých duší Petrovým, uléháním pod strom svých náhodných včerejšků a zítřků, obchodem s koňmi, kterým nedohlédneš na ocas, hlídáním jablka, které do rána zmizí... důvěřivým zdržením se všeho toho v čase, který k tomu dozrává.

Zarathustra má svého hada a orla, Lev Myškin si oblíbil osla, a není v tom sám. Kdekoliv je zvíře neporušeno, je *ještě nebo už* pořád dobře. A po proměně v hmyzího člověka z podpodlaží, v *to* Gregora s vypouklým a rozehráтым hnědým břichem, se pořád mluví lidštěji než v nahlučené, stínové a (ne)kompromisní podobě před zrcadlem. S larvou brýlí na obličej, po jejichž sundání už se radši nic neodráží. Mlčení melancholikovo je většinou jen zbožným snem, jež se sám za sebe stydí před úporným mlčením neustále mluvícího (ne)pokrytého člověka.

Výpisky z Nietzscheho

Friedrich Nietzsche, Die Geburt der Tragödie, Versuch einer Selbstkritik.

Was auch diesem fragwürdigen Buche zu Grunde liegen mag: es muss eine Frage ersten Ranges und Reizes gewesen sein, noch dazu eine tief persönliche Frage.

Was ich damals zu fassen bekam, etwas Furchtbares und Gefährliches, ein Problem mit Hörnern, nicht nothwendig gerade ein Stier, jedenfalls ein neues Problem: heute würde ich sagen, dass es das Problem der Wissenschaft selbst war - Wissenschaft zum ersten Male als problematisch, als fragwürdig gefasst. Aber das Buch, in dem mein jugendlicher Muth und Argwohn sich damals ausliess - was für ein unmögliches Buch musste aus einer so jugendwidrigen Aufgabe erwachsen! Aufgebaut **aus** lauter vorzeitigen übergrünen **Selbsterlebnissen**, welche alle hart an der Schwelle des Mittheilbaren lagen, hingestellt **auf den Boden der Kunst** - denn das Problem der Wissenschaft kann nicht auf dem Boden der Wissenschaft erkannt werden - **ein Buch vielleicht**

²⁵ *Nechť tohoto nezatajuji, že když jsem tak nesčíslné létajících smrti střel množství spatřil, na mysl mi přišlo: „Kde pak ta Smrt těch šípů tak mnoho bere, že se z nich nikdy nevystřelí?“ I hledím a spatřím čistě patrně, že ona žádných svých šípů neměla, než luk toliko: šípy pak od lidí brala, každý od toho, kterého ním trefiti měla. A viděl jsem, že úod= šípy talpv= sa, o strpkoũ a úroúravpvaũ. Mělteřé ke všetečmě a púpvízuově o sa, o ko vstříc mpséce: takže ona sotva, co jich zhotovených viděla, brátí a do srdce jim vstřelovati postačovala. I zkríkl jsem: „Již vidím, že pravé jest: Et mortis faber est qvilibet ipse suae; vidím již, že žádný neumírá, kdo by nestředmostí, nezdrželivostí, všetečností aneb naposledy nešetrností hliz, pryskýřů, ran vnitřních i zevnitřních (nebo to jsou šípové Smrti) sám na sebe nepřipravoval.“ Když pak já tak pilně na tu Smrt a její po lidech se shánění hledím, trhne mnou Mámil a dí: „Co pak, nemoudrý, mrtvých raději hledíš než živých? Kdo umře, ten tam: ty se živ býti stroj.“ Představy smrtelných ran: pacient Venkovského lékaře, smrt otce Dostojevského a Hamletova, zešílelá Nietzscheho láska obejmuvši koňskou hlavu, Deleuzovi schizofrenní psací stroje. Šílenec je ten, kdo prohlédl a neotočil hlavu. Ztopí se za ústím Gibraltaru jako Dantův Odysseus, nebude schopen ani zpěvu nebo pobývání mezi zvířaty jako Orfeus, kdyby s ním Eurydika vyšla na světlo, nebo assiský František, kdyby opustil Ježíše ve svých dlaních.*

für Künstler mit dem Nebenhange analytischer und retrospektiver Fähigkeiten (das heisst für eine Ausnahme- Art von Künstlern, nach denen man suchen muss und nicht einmal suchen möchte...), voller psychologischer Neuerungen und Artisten-Heimlichkeiten, mit einer Artisten-Metaphysik im Hintergrunde, ein Jugendwerk voller Jugendmuth und Jugend-Schwermuth, unabhängig, trotzig-selbstständig auch noch, wo es sich einer Autorität und eignen Verehrung zu beugen scheint, kurz ein Erstlingswerk auch in jedem schlimmen Sinne des Wortes, trotz seines greisenhaften Problems, mit jedem Fehler der Jugend behaftet, vor allem mit ihrem "Viel zu lang", ihrem "Sturm und Drang": andererseits, in Hinsicht auf den Erfolg, den es hatte (in Sonderheit bei dem grossen Künstler, an den es sich wie zu einem Zwiegespräch wendete, bei Richard Wagner) ein bewiesenes Buch, ich meine ein solches, das jedenfalls "den Besten seiner Zeit" genug gethan hat.

Nochmals gesagt, heute ist es mir ein unmögliches Buch, - ich heisse es schlecht geschrieben, schwerfällig, seinlich, bilderwüthig und bilderwirrig, gefühlsam, hier und da verzuckert bis zum Femininischen, ungleich im Tempo, ohne Willen zur logischen Sauberkeit, sehr überzeugt und deshalb des Beweizens sich überhebend, misstrauisch selbst gegen die Schicklichkeit des Beweizens, als Buch für Eingeweihte, als "Musik" für Solche, die auf Musik getauft, die auf gemeinsame und seltene Kunst-Erfahrungen hin von Anfang der Dinge an verbunden sind, als Erkennungszeichen für Blutsverwandte in artibus, - ein hochmüthiges und schwärmerisches Buch, das sich gegen das profanum vulgus der "Gebildeten" von vornherein noch mehr als gegen das "Volk" abschliesst, welches aber, wie seine Wirkung bewies und beweist, sich gut genug auch darauf verstehen muss, sich seine Mitschwärmer zu suchen und sie auf neue Schleichwege und Tanzplätze zu locken.

Sie hätte singen sollen, diese "neue Seele" - und nicht reden! Wie schade, dass ich, was ich damals zu sagen hatte, es nicht als Dichter zu sagen wagte: ich hätte es vielleicht gekonnt!²⁶

Wie sehr bedauere ich es jetzt, dass ich damals noch nicht den Muth (oder die Unbescheidenheit?) hatte, um mir in jedem Betrachte für so eigne Anschauungen und Wagnisse auch eine eigne Sprache zu erlauben, - dass ich mühselig mit Schopenhauerischen und Kantischen Formeln fremde und neue Werthschätzungen auszudrücken suchte, welche dem Geiste Kantens und Schopenhauers, ebenso wie ihrem Geschmacke, von Grund aus entgegen giengen!

Der schöne Schein der Traumwelten, in deren Erzeugung jeder Mensch voller Künstler ist, ist die Voraussetzung aller bildenden Kunst, ja auch, wie wir sehen werden, einer wichtigen Hälfte der Poesie. Wir geniessen im unmittelbaren Verständnisse der Gestalt, alle Formen sprechen zu uns, es giebt nichts Gleichgültiges und Unnöthiges. Bei dem höchsten Leben dieser Traumwirklichkeit haben wir doch noch die durchschimmernde Empfindung ihres Scheins: wenigstens ist dies meine Erfahrung, für deren Häufigkeit, ja Normalität, ich manches Zeugniß und die Aussprüche der Dichter beizubringen hätte.

Der Plastiker und zugleich der ihm verwandte Epiker ist in das reine

²⁶ Poslední slova jsou zdůrazňována textovým editorem Word. Ztučnění písma v průběhu kopírování se neslučuje s povahou těchto vybarvovaných výpisek, a proto prosím o jeho odmyšlení.

Anschauen der Bilder versunken. Der dionysische Musiker ist ohne jedes Bild völlig nur selbst Urschmerz und Urwiederklang desselben. Der lyrische Genius fühlt aus dem mystischen Selbstentäußerungs- und Einheitszustande eine Bilder- und Gleichniswelt hervordringen, die eine ganz andere Färbung, Causalität und Schnelligkeit hat als jene Welt des Plastikers und Epikers.

In diesem Sinne hat der dionysische Mensch Ähnlichkeit mit Hamlet: beide haben einmal einen wahren Blick in das Wesen der Dinge gethan, sie haben erkannt, und es ekelt sie zu handeln; denn ihre Handlung kann nichts am ewigen Wesen der Dinge ändern, sie empfinden es als lächerlich oder schmachvoll, dass ihnen zugemuthet wird, die Welt, die aus den Fugen ist, wieder einzurichten. Die Erkenntnis tödtet das Handeln, zum Handeln gehört das Umschleiertsein durch die Illusion - das ist die Hamletlehre, nicht jene wohlfeile Weisheit von Hans dem Träumer, der aus zu viel Reflexion, gleichsam aus einem Ueberschuss von Möglichkeiten nicht zum Handeln kommt; nicht das Reflectiren, nein! - die wahre Erkenntnis, der Einblick in die grauenhafte Wahrheit überwiegt jedes zum Handeln antreibende Motiv, bei Hamlet sowohl als bei dem dionysischen Menschen.

Minority

Texty přenášené a prepisované, psaní mezi svými a do svého. Naše velké téma Znaky (sodomasochismu) a Melancholie ze zřetele nepomíjeje.

Krátký filmový text o zabíjení

Jak psát o filmu, který nemám před očima a který jsem ke všemu viděl jen do minuty třicet. Jacek byl zrovna v kavárně na Krakovském předměstí a vybíral si větrník, když jsem pro setrvalou únavu zastavil přehrávání. Mezitím...co se stalo není důležité a nemá cenu to vypisovat. Jak bych mohl vědět, že se Jacek jmenuje Jacek, ještě předtím, než na něj zavolal Piotr Balicki? Je slyšet klavír, ke kterému se přidávají housle a pak ještě něco. Záběry z filmu se spolu s hudbou točí pořád dokola. Podobně se to má s psáním. Uběhlo zas pár dní.

Ve 22:04 už začíná hrát klavír. Vše je propojené znameními. Dvakrát, když si začne navíjet provaz na ruku, objeví se děti. Jednou zaklepou při hře na okno kavárny, podruhé přecházejí v dvojstupu přes silnici. Taxikář odmítne svězt opilého. Objeví se dva podivně vypadající muži, z nichž jeden vypadá jako mnich – a chtějí jet na Dolní Mokotow. Jsou tu síly, které se snaží katastrofě zabránit, každá z nich vystupuje náhodně.

Je možné vytrhnout si šedivý vlas nebo vypít kávu, dojet z Anglie do Polska nebo jít po ulici v partě fanoušků. Vyhrát pár tisíc v loterii, ale to nevytrhne... Ne tak vzkříšení Jacka - Lazara odsouzeného k smrti. Život, který v cele smrti promýšlí své vlastní utrpení. Rozhovor s Piotrem Balickým, který je na své povolání příliš jemný a nikdy neřekne „už“.

Všude je spousta fleků, které se sdružují se sobě podobnými do skupin. Odstraňování fleků je hlavní pracovní náplň. Taxikář si nese z domova dva kbelíky a spadne na něj hadr. Ještě předtím se mu mihne po čele krvavá šmouha, když prochází dveřmi paneláku. Na skle auta je podivný plivanec. Nakonec nikdo už není snesitelný ani sám sobě.

Svaté evangelium Ježíše Krista podle sepsání sv. Matouše

Obraz otce je v silné míře figurován jménem. Přijetí jména otce nebo nepřijetí jména otce jsou symbolické počiny nejhrubšího zrna. Muž, tradičně vystupující jako strážce a spolutvůrce řádu, dědí tuto úlohu po svém otci a předává ji svému synu. Předávání může být symbolicky završeno jednorázovým aktem předání, ale jedná se o dlouhodobý proces. Významnost předávání povstává z blízkosti s nevyhnutelnými motivy myšlení: (ne)smrtelnost, (od)umírání, rod, pokračování... Na první pohled je uvození Matoušova evangelia úlitbou „rodovému pokolení“. Může být však čteno jako velkorysý zpodobení jeho konečného zaslepení:

1. Rodokmen Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova. 2. Abraham zplodil Izáka, Izák Jakuba, Jakub Judu a bratry jeho. 3. Juda pak zplodil Faresa a Zaru z Tamary, Fares zplodil Esrona, Esron Arama, 4. Aram Aminadaba, Aminadab Naasona, Naason Salmona, 5. Salmon Booza z Rahaby, Booz pak zplodil Obéda z Ruty, Obéd Jessea, 6. Jesse Davida krále, David pak král zplodil Šalomouna z té, která bývala Uriášovou, 7. Šalomoun zplodil Roboama, Roboam Abiama, Abiam Asu, 8. Asa Josafata, Josafat Jorama, Joram Oziáše, 9. Oziáš Joatama, Joatam Achaza, Achaz Ezechiáše, 10. Ezechiáš Manassa, Manasses Amona, Amon Josiáše, 11. Josiáš pak zplodil Jechoniáše a bratry jeho za stěhování babylonského. 12. Po stěhování babylonském Jechoniáš zplodil Salatiele, Salatiel Zorobábele, 13. Zorobábel Abiuda, Abiud Eliakima, Eliakim Azora, 14. Azor Sadoka, Sadok Achima, Achim Eliuda, 15., Eliud Eleazara, Eleazar Matana, Matan Jakuba, 16. Jakub pak zplodil Josefa, muže Marie, z níž se narodil Ježíš, jež slove Kristus.

Ježíš je pouze nevlastním synem Abrahama atd., narodil se z matky jako Ježíš, „slove“ Kristus přízviskem za života přijatým. Manželství Josefa s Marií tvoří obratel, na kterém se přímočaře probíhající rodová páteř vyvrací. Vyraší do malého výběžku, jehož neštěstí spočívá v tom, že se z něj nemůže narodit nové živé děťátko. Mužské myšlení ženské povahy: fantazie svobodného narození se beze jména, nenávisť k mermomocí udržovaným liniím otcovských jmen, touha proměnit se ve své vlastní děťátko, probouzet dětskou nevinnost v druhých a smazat z jejich prožívání vlastní jméno.

„A na vývěsní tabuli, která zabírá celou šířku krámu, je zlatými písmeny napsáno: LÉKÁRNÍK HOMAIS. Uvnitř v krámě za velkými vahami, přišroubovanými k pultu, se nad skleněnými dveřmi rozprostírá slovo LABORATOŘ a v polovině dveří se ještě jednou opakuje HOMAIS zlatými písmeny v černém poli.

Jinak už v Yonville není nic.“²⁷

„Dnešní snílkové jsou možná velkými předchůdci konečné vědy budoucnosti. Já samozřejmě v konečnou vědu budoucnosti nevěřím. To s tím ale nemá co dělat.“ *Fernando Pessoa, Kniha neklidu*

Tělesnost mezilidského prostoru²⁸

4. Proměna v prostoru touhy

Spánek je v Proměně odpíranou slastí. Ke Gregorovi sice nepřichází nadřizený s bičem v ruce, jako k odsouzenci v Kárném táboře, ale přesto je spánek zapovězený. Existuje tu nejprve vnitřní zákaz, který je pravidelně dodržován. Gregor se tak realizuje v krásném snu: splatit dluh, zabezpečit rodinu, poslat sestru na konzervatoř. Prodloužení spánku přichází jako protržení tohoto řádu. Nepokojné sny, bolest a touha. Gregorův pokoj se neotevívá, ale skrze něj se domlouvají v okolních místnostech rozmístění členové rodiny. Jejich hlasy se tu křížují, což Gregor intenzivně vnímá. Hlas druhého člověka by mu mohl pomoci k návratu do stavu činnosti, a tedy k lidskosti. Zaslouchnutí hlasu mu pomůže urazit vzdálenost ke dveřím a hlas by ho měl vést k jejich odemčení:

„Poslouchejte,“ řekl prokurista ve vedleším pokoji, „on otáčí klíčem.“ To Gregora velmi povzbudilo; ale všichni by na něj měli volat, i otec a matka: „Vzhůru, Gregore,“ měli by volat, „jen do toho, dej se pořádně do toho zámku!“ A s představou, že všichni napjatě sledují jeho úsilí, se celý bez sebe zakousl do klíče vši silou, kterou v sobě měl.²⁹

Gregor v sobě potřebuje probudit obvyklou bdělost a k tomu je nutné účastenství ostatních, dovolává se porozumění pro svůj stav. Chce být dál

²⁷ Flaubert, Gustav: Paní Bovaryová, Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění. Praha, 1966 STRANA 69

²⁸ Psáno v červnu 2008, přepisované výňatky.

²⁹ Kafka, Franz: Povídky I. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1999 (s. 104)

součástí úřednického aparátu, protože je to záruka jeho dlouhodobého směřování. Není ovšem schopen mluvit jako součást tohoto aparátu, protože je přítomně dezintegrovan. Z hlediska aparátu je jeho řeč nesouvislá, prokurista na jeho řeč neodpovídá, v jejím průběhu ustupuje ke dveřím a pak rychle opouští byt. Je možné si představovat, že Gregor vydává nesrozumitelný zvuk, ale je také možné jiné vnímání, kdy Gregorova řeč sama zaznívá v artikulaci tak, jak je nám představena ve vnitřním monologu. Nesrozumitelným zvukem se stává její význam, který je odpudivě lidský, protože netvoří součást vyjadřovacích forem aparátu: *„Tak,“ řekl Gregor a dobře si uvědomoval, že je jediný, kdo zachoval klid, hned se obléknu, sbalím kolekci a pojedu. Chcete ještě, chcete ještě, abych jel? Tak vidíte, pane prokuristo, nejsem umíněný a pracuji rád; s cestováním je svízlel, ale já bych bez cestování nemohl žít. Kampak jdete, pane prokuristo? (...) Může se stát, že člověk není momentálně schopen pracovat, ale to je právě ta pravá chvíle, aby se vzpomnělo na jeho dřívější výkony a uvážilo se, že později, až se překážky odstraní, bude jistě pracovat s tím větší pilí a soustředěním. Vždyť jsem panu šéfovi tolik zavázán, to přece dobře víte.³⁰*

Tato řeč, zdánlivě bezpříznaková a rozumná, popisující každému známou životní situaci, je ve skutečnosti naprosto nemožná. Nic z toho nemůže a nesmí být, a to především ne v řeči. Vespod zaznívá osobní tón, který je nepřiměřený situaci. S prokuristou se nemluví o práci, ale uvnitř práce. Řeč o práci je ve skutečnosti jejím popřením, odehrává se v přirozené mezilidské situaci, která je osobní a svým tónem aparátu naprosto nesnesitelná. Společensky chybná orientace se projevuje na Gregorových tělesných charakteristikách, v tomto případě na hlase, který se stává ostatním nesrozumitelný a prokuristovi vysoce nepřijemný.³¹ Gregorova projevená niternost se při pohledu zvnějšku jeví jako zhroucení. *„Tam uvnitř něco spadlo“*, řekne prokurista, a platí to nejen zvuku, který se ozývá z pokoje, ale také Gregorově přítomné konstituci. Jeho pokoj je

³⁰ Kafka, Franz: Povědky I. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1999 (s. 106)

³¹ Prokurista je Gregorem latentně ohrožován, mohl by se sám po jeho způsobu proměnit v nestvůrný hmyz. *a vtom už slyšel, jak ze sebe prokurista vyrazil hlasitě „Ó!“ – znělo to, jako když vítr zakvílí – a teď už ho také viděl – byl totiž nejbliž u dveří -, jak si tiskne ruku na otevřená ústa a pomalu couvá, jako by ho vyháněla nějaká neviditelná, rovnoměrně působící síla. (s. 105)*

obrazem jeho těla, zatímco předtím byl obrazem jeho těla celý byt, v kterém pečoval o svou milovanou rodinu. Byt se nakonec rodině zdá příliš velký, podobně jako se prázdným stává Gregorův pokoj. Jeho fotografie v uniformě, která visí v obýváku, je jeho promítnutím do mezilidského světa. Soudržné a oděné tělo je připravené vystavit se pohledům a prezentovat se tak navenek svou činně utvářenou stabilitou. Oproti tomu je tu fotografie dámy v kožešině, zarámovaná ve skle, o které si Gregor chladí své hnědé břicho. Nové skupenství jeho těla je zobrazením vnitřního uspořádání jeho touhy, která byla pocítěna náhle a s přílišnou silou. Pokud tato touha³² byla původně v nějaké nestvůrně hmyzí podobě umístěna v Gregorově břiše, nyní se obrací navenek, obkružuje tvar jeho těla a nese jeho projevy. Je to naopak jeho lidskost, která se soustřeďuje na jednom místě: ušlechtilá lidská hlava, kterou tušíme uvnitř broučího těla, vytvářet jeho řeč, tak jasnou, jak si jí Gregor ještě nikdy nebyl vědom.

5. Dům a dvůr Venkovského lékaře

Venkovský lékař je přichystán na cestu. Chybí mu kůň, který v noci zdechnul, děvče se snaží vypůjčit koně ve vesnici. Pocitovaný nedostatek určuje jeho situaci, je v širším smyslu nejen projevem jeho těla, ale i jeho tělem. Existuje aktivní bytost zahrnující v sobě vypravěče (venkovského lékaře), děvče, prázdný dům a dvůr. Pod tlakem okolností se otevře novému uspořádání:

Ještě jednou jsem přešel dvůr; nepřipadal jsem na žádnou možnost; z roztržitosti, celý ztrápený jsem kopl do ztrouchnivělých dveří prasečího chlívku, který se už léta nepoužíval. Otevřely se a kývaly se ve stěžejích sem tam. Zevnitř zavanulo teplo a pach jako od koní. Na provaze se tam houpala matná stájová svítlna. Jakýsi muž příkrčený v nízké boudě ukázal upřímnou modrookou tvář. „Mám zapřáhnout?“, zeptal se vylézaje po čtyřech ven.³³

Bytost se rozšiřuje o čeledína a dva koně; z děvčete se stává Róza. Teplo a pach jsou indexem zvířecosti. Ta přináší sílu a poskytuje koně, přivodí ovšem zkázu domu. Čeledína se nepovede zkrotit bičem. Lékař se nemůže vrátit domů a lituje ztrát. Stává se putujícím starcem. Úděl v podstatě

³² Freud by musel říct id - to, kterým je Gregor na konci povídky nazýván.

³³ Kafka, Franz: Povídky I. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1999 (s.183-4)

schizofrenní bytosti, která se roztrhla přemírou síly. Jednou polovinou je čeledín, druhou stařec. Vznikají dvě těla a myslí s odlišnými projevy; dva rozloučené příběhy.

Druhou hlavní postavou je pacient. Ten chce umřít, dokud se zdá zdravý. Až když se objeví jeho krásná rána, chce žít. Pro bohatství červů skryté v této ráně. Dokud se pacient jeví zdravý, je jeho stav kritický. Malátné tělo ležící pod peřinou se nehýbe. Teprve s odhalením (nijak strašné, obecně lidské) smrtelné rány narůstá jeho chuť hýbat se a žít. *V jeho pravém boku, v krajině kyčelní, se otevřela rána velká jako dlaň. Růžová v mnoha odstínech, v hloubce temná, při krajích světlejší, jemnozrnná, krev se v ní nestejněměrně hromadí, otevřená jako povrchový důl. Tolik zdálky. Zblízka to vypadá ještě hůř. Kdo by si při tomto pohledu tiše nehvízdl? Červi tlustí a dlouzí jako můj malíček, růžoví už sami o sobě i potřísnění krví, vězí uvnitř rány, bílou hlavičkou i spoustou nožiček se derou ven.*³⁴

Lékař a pacient jsou si navzájem velice podobní, jen lékařův svět je trochu větší. Lékař na počátku nemůže překonat jistou vzdálenost kvůli vichřici, zatímco pacient nemůže vstát z postele kvůli nemoci. V lékařově usedlosti se otevře teplý chlív, z něhož po čtyřech vyleze napůl lidský čeledín. V pacientově boku se otevře rána, z níž vylézají červi s bílou hlavičkou. Následkem otevření chlívku na vlastním dvoře se lékař dostal k pacientovi, jehož ránu našel, jak se otevírá.

6. Ferdydurke - pojmenování

Tělo by mohlo působit docela autonomně. Nebylo by uvědomované. Pohyby těla by byly bezděčným zvykem jeho samotného. Vnímatelná by byla celková nálada, ale ne tělo o sobě nebo některá z jeho vydělených částí. Najít toto přirozené tělo znamená odloupnout ze svého těla všechny nadpisy diskursivních částí. Pokud si myslím, že se má ruka napojuje na rameno v ramením kloubu, už touto řečí působím v jistém smyslu: Rameno a ruku od sebe odděluji jako dvě různé věci, představuji si mezi nimi pevnou hranici, která je odvozena od hranice pojmu. Obraz ramene a obraz ruky jsem s výchovou přijal, a nyní v jejich smyslu své tělo interpretuji. Na

³⁴ Kafka, Franz: Povídky I. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1999 (s. 187)

základě této interpretace pak vytvářím a rozvíjím vzorce chování a myšlení, jimiž sám sebe určuji jako skladebnou souvislost určitého počtu vyjímatelych součástí.

Jedním z prvních momentů segmenta(riza)ce člověka do vlastních částí je pozornost druhého, která se upírá k něčemu, co chce pojmenovat. Druhý člověk ukazuje na mé rameno a říká „rameno“, tak jako by říkal „vlak“. Dítě je vedeno k *tomu*, aby na sebe pohlíželo v zrcadle řeči druhých. Vlastní tělo se podává v reflexi řeči, která je nevlastní. Intenzivní tělesné zážitky (bolest, samovolné (obraně) protipohyby apod.) čerpají svou přesvědčivost ze skutečnosti, že se dávají dříve tělesně než diskursivně, čímž převracejí naše vnímání zpět do tělesného, které je nereflexivní a celkové.

Vyplývá, že cestou k osvobození těla je unikání z ukazovacích zvyklostí diskursivní reprezentace někam jinam, kde tělo ještě není popsáno, a naopak cestou k zotročení a podmanění těla je pojmenovávání jeho „jednolitych“ částí.

7. Myšlení v Chůzi

*Nehledě už vůbec na to, že i všechna pojmenování, jimiž něco označujeme, jsou úplně jiná než skutečná. Proto pojmenování vůbec nesouhlasí. Zabýváme-li se však takovými myšlenkami, pokračuje, vbrzku zpozorujeme, že jsme v těchto myšlenkách ztraceni. Ztrácíme se v každé myšlence, jestliže se takové myšlence vydáme, a pokud se skutečně vydáme třeba jen jedné jediné myšlence, jsme ztraceni. Jdu-li, tvrdí Oehler, myslím a tvrdím, že jdu, a zároveň myslím a tvrdím, že jdu a myslím, protože právě na to během chůze myslím.*³⁵

Myšlení i chůze potřebují jistou míru klamu a zdánlivosti, aby byly vůbec ještě proveditelné. Mezi „ztraceni“ a „jdu-li“ je obzvlášť vysoká míra diskrepance. Přes uvědomění si nesmyslnosti řeči i pohybu, přes nedostatečnou opodstatněnost jakéhokoli osobnostního rozvrhu a jeho naplňování, se vzedme vlna vůle, jež, když už nic jiného, najde potěšení a ospravedlnění ve své vlastní dynamice.

8. Závěr. Tělesno mezilidského prostoru a jeho myšlení.

³⁵ Bernhard, Thomas: Chůze. Prostor, Praha 2005 (s.130)

Tělo není abstraktní jednotka s uzavřenou definicí. Tělo vstupuje do situace, setkává se s okolím, uspořádává se vzhledem k němu a mění se. Tělo se ocitnutím v situaci proměňuje a vystoupením ze situace se také proměňuje, neustále přeorganizovává svůj vnitřní a vnější prostor pod tlakem okolní skutečnosti a v součinnosti s ní. Tělo není plně oddělitelné od myšlení, stejně jako myšlení není plně oddělitelné od těla. Žádné myšlení se nezastavuje u hranice lidského těla, naopak se do něj mnohačetně zapisuje. Tělo a jeho myšlení nebo myšlení a jeho tělo jsou obratné proudy se složitou organikou stékání se.

Nyní si poslechneme ukázkou z Knihy neklidu autorů Fernanda Pessoa a Bernarda Soarese :

„Praktický život mi vždycky připadal jako ta nejméně pohodlná sebevražda. Jednat bylo pro mě vždy nelítostným odsouzením nespravedlivě odsouzeného snu. Mít vliv ve vnějším světě, měnit věci, manipulovat s osobami, ovlivňovat někoho – to vše mi vždycky svou postatou připadalo mlhavější než mé fantazie. Svou lhostejnost dokonce i k sobě jsem už od dětství nejraději vyvozoval z imanentní nicotnosti všech forem činnosti.

Činnost je reakce proti sobě samému. Ovlivňovat znamená vyjít z domova.

Vždycky se mi zdálo absurdní, že tam, kde podstatná skutečnost je řadou pocitů, existují věci tak složitě prosté jako obchod, průmysl, rodinné a společenské vztahy, tak zoufale nepochopitelné vzhledem k vnitřnímu postoji duše vůči ideji pravdy.“³⁶

³⁶ Pessoa, Fernando: Kniha Neklidu. Argo. Praha, 2007 ÚRYVEK 152

Humanitní věda je tedy hmotná, a když se jí člověk dobře zmocní, bude i hmotnou kulturou. Stane se těžkým závažím, které znemožní, aby existovaly interpretace, jako je tahle. Tento text je dokumentem velkého selhání životních funkcí. Je třeba si rozdělit život na profesní, osobní a právní. Není přece vhodné vytvářet ze sebe nějaké halucinace Platóna nebo Aristotela, o těch zvířatech ani nemluvě. Jak by bylo možné stvořit si Platóna, aniž by ho člověk chtěl poznat. Existují i čtivé práce o Aristotelovi, nejdřív je to obtížné, ale postupně se to poddá a získá to charakter. A ve společnosti také není všechno tak špatně zařízeno. Je tu univerzita, konference, tramvaje. A co vaše rodina? Co dělá maminka, pozdravujte sestru. A mě najednou připadá, že univerzita je dobrým místem k životu.

A přece: co když se ho zeptám já, jaký je jeho obraz Platóna... Ať mi udělá Platóna, tak aby dýchal. Unaveně zívne, to už tady přece bylo, tenhle tón. Úplně vidím, jak mu svou přítomností mlžím obzor. Cítím se hloupě, ale přece nakonec, aby bylo formě učiněno za dost, já svůj obraz Platóna mám, dokonce i se Sókratem. Rychle se rozhodnu a hned mu ho podám přes stůl, třeba mi tam označí křížkem toho Démokrita, říkám si v duchu.³⁷

³⁷ Popisek k reprodukcím: vlevo vidíme *Sókrata a jeho životopisce*, vpravo je potom *Aristotelés*.

Kostra čtvrté věty

V jistých výjimečných případech, kdy se člověk nezaobírá sám sebou, ale někým druhým, někým, kdo je mu cizí... nenachází často dost vlastních slov, a tak se z nezbytu a z nedostatku fantazie, z nedostatku vlastně vlastního vhledu do dané situace, musí spolehnout na názor někoho jiného, na názor takřkajíc authority v daném ohledu, a tento názor pak sledovat tak dlouho, dokud se mu nevlíje do krve. Pochopením tohoto názoru se pro něj stane srozumitelná i ona situace, takže už je schopen se v ní pohybovat sám a bez pomoci.

Uvedené texty Franze Kafky se v myšlení stávají průvodcem. To však zůstává za *okrajem zájmu* humanitní vědy, jež nahlíží na každý text jako na původce *něčeho*. *Tohoto* do hmoty vyloženého textového *něco* se chápe ke svým *látkovým* procesům. K literárnímu textu se dále už nevrací a pracuje s tím *materiálem*, který takto uchopila. Umí zpodobit všechny práce a zájmové činnosti. Podle nich se také rozčleňuje do svého obrovského spektra. Setkáváme se s jednoduchými obrazy *přenášení, posouvání, vymezování, vytyčování, vystavění, produkování, cizelování, oprašování, odkládání, přiložení, přeložení, rozbíjení, projektování, uspořádávání, přebudování, založení, fungování, provozování, modelování, vykreslování, účtování, navazování, spojování* a dále v tomto duchu. Vědecké texty se dají *správně* číst a psát až poté, co si seismografy zemských prací a činností do myšlení zaneseme. Vědci se poznávají podle toho, že si pamatují nebo uvědomují, čím se konkrétní text (sám a s nedvojsmyslnou pohotovostí) prokazuje, s jakými věcmi hodlá pracovat, jaké techniky nebo postupy do práce nasadit, od koho převzal své předměty, od koho své postupy, k jakému účinku směřuje a k jaké pracovní skupině patří. Vyšší vědecký pracovník shromažďuje obrovské množství takového vědění, takže je ostatními považován za jednoho z nejvyšších stavbyvedoucích, důvěřují mu a on tuto důvěru nesmí zklamat, čímž trpí, což (ne)snadno zakrývá. Někdy už nevidí ani naději a nejradši si hraje s vnučaty, jako ředitel Bednarz na konci filmu Jizva.

Městský znak

Zpočátku bylo při stavbě babylónské věže všechno v obstojném pořádku, ba pořádek byl dokonce příliš veliký – myslelo se přespříliš na ukazovatele cesty, na tlumočníky, na noclehy dělníků a na spojovací cesty, jako by byla před námi celá staletí, kdy se bude moci na stavbě pracovat. Vládnoucí mínění tenkrát zacházelo dokonce tak daleko, že tvrdilo, že se nikdy nedá stavět dost pomalu. Tento názor se však nesměl příliš přehánět, protože to mohlo dokonce vůbec odradit od položení základů. Argumentovalo se totiž takto: to podstatné na celém podniku je myšlenka vystavět věž, která by sahala k nebi. V porovnání s touto myšlenkou je všechno ostatní vedlejší. Myšlenka jednou pochopená ve své velikosti se nemůže nikdy ztratit, pokud budou lidé lidmi, bude tu také mocné přání dostavět věž až do konce. V tomto směru nemusíme mít do budoucna žádné obavy. Lidské vědění ovšem vzrůstá, stavební umění vykávalo už jisté pokroky a vykáže ještě pokroky další, práce, k níž nyní potřebujeme jeden rok, bude moci být za sto let vykonána snad už za půl roku a dokonce lépe a dílo dokonce více vydrží. Proč se tedy už dnes namáhat nad své síly? To by mělo smysl jen tehdy, kdybychom mohli doufat, že se věž postaví za jedinou generaci, to se však naprosto nedá očekávat. Dříve se prý předpokládalo, že příští generace s dokonalejším věděním shledá práci předcházejících generací špatnou a strhne to, co bylo postaveno, a začne stavět znovu. Takovéto myšlenky ochromovaly síly a tak jsme se více než o stavbu věže starali o to, aby bylo postaveno dělnické město.³⁸ Každý cech chtěl mít to nejlepší ubytování, z toho vznikly spory, jež se vystupňovaly až do krvavých bojů.

³⁸ Málo pak tu byl kdo zahálivý, všickni se prací nějakou zanášeli: ale kteréž práce (a tohoť bych se byl nikdy nenadál) nic nebyly než aneb hříčky dětinské, aneb leda pachtování. Některí zajisté sbírali smeti a rozdělávali mezi sebe; někteří se s kládím a kamením sem a tam váleli aneb je po škřipcích zhůru leckams táhali a spouštěli zase; někteří kopali zemi a převáželi neb přenášeli z místa na místo; ostatek lidu se zvonci, zrcadly, měchýři, hrkavkami a jinými titěrkami zacházeli; někteří i s svým stínem hráli, jej měřice, honice, lapajíce. A to vše tak usilně, až mnozí stonali a potili se, někteří se i přetrhovali. A byli všude téměř úředníci jacísi, kteříž takové věci poroučeli a rozměřovali s velikou srdnatostí, jiní jich zase s nemenší srdnatostí poslouchali. I řekl jsem s podivením: „Ale ach, k tomu-liž jest člověk, aby ostrost nebeského vtípu svého na tak marné špatné věci vynakládal?“ „Co marné?“ řekl tlumočník. „Zdaž se tu jako v zrcadle nespátruje, jak, hle, všecko vtípem svým lidé přemáhají? Jeden dělá to, jiný jiné.“ „Ale všickni,“ řku já, „věci neužitečné a na tak slavnou vyvýšenost svou nepřipadající.“ „Nemudruj příliš,“ řekl zase; „vždyť ještě v nebi nejsou; než na zemi s zemskými věcmi zacházeti musejí. Vidíš mezitím, jak pořádně všecko jde.“

Tyto boje už vlastně nikdy neustaly. Pro vůdce to byl jenom nový důvod pro to, aby se věž pro nedostatek nutného soustředění stavěla až po uzavření všeobecného míru. Čas jsme však nestrávili jen boji. V přestávkách jsme uklízeli město, z čehož ovšem povstala nová závist a nové boje. Tak přešel čas první generace, žádná z následujících však nebyla jiná, vzrůstala jen umělecká dovednost a tím také bojechtivost. K tomu přistoupilo to, že již druhá a třetí generace poznala, že je nesmyslné stavět věž až do nebe, byli jsme však už příliš spolu spjati, než abychom mohli město opustit.

Všechny pověsti a písně, které ve městě vznikly, jsou plny toužení, aby konečně přišel onen prorokovaný den, v němž bude město smeteno obrovitou pěstí v pěti krátce za sebou následujících úderech. Proto má také město ve znaku pěst.

Při stavbě čínské zdi (kráceno)

(...)Bez dalšího by se dalo předpokládat, že by bylo v každém směru výhodnější stavět rovnoměrně a souvisle, alespoň co se týče obou hlavních částí. Hlásalo se přece a bylo to známo, že stavba se staví na obranu proti severním národům. Jak ale by mohla před nimi chránit zeď, která není celistvá? Takováto zeď chránit nemůže, ale nadto je sama stavba neustále v nebezpečí. Ty části zdi, které zanechali opuštěné v pustině, mohou být kdykoli zničeny Nomády. Zvláště když se tito Nomádi, vystrašení tím, že se zeď stavěla s nepředstavitelnou rychlostí, stěhovali jako kobylky z jednoho místa na druhé a tak možná měli lepší přehled o tom, jak stavba pokračuje, než my sami, její stavitelé. Přesto stavba nemohla být stavěna jinak, než se to stalo. Abychom to pochopili, je možno vzít v úvahu následující okolnosti: stavba měla být obranou na celá staletí, nezbytným předpokladem tedy bylo, aby práce na ní byla co nejpečlivější. Mělo se tu využít správných stavitelských zkušeností všech známých dob a národů. Dále sami stavitelé museli pociťovat osobní odpovědnost za celé dílo. (...) K celkovému dílu se nemohlo přistupovat lehkomyšlně. Už padesát let před

tím bylo v celé Číně, jež měla být obestavěna zdi, tedy padesát let před vlastním započítím stavby, stavitelské umění prohlášeno za nejvýznamnější, a to zejména řemeslo zednické, a všechno ostatní se uznávalo jen ve vztahu k němu. Vzpomínám si, že už jako děti sotva schopné chůze museli jsme na zahradě našeho učitele stavět jakousi zed' z oblázků. Učitel si pak vykasal kabát a rozběhl se proti této zdi. Jestliže všechno zbořil, vyčítal nám, že naše stavba je chatrná, a to tak dlouho, až jsme s pláčem utekli k rodičům. Příklad je to jen nepatrný, ale je charakteristický pro ducha doby. (...)

Tyto zedníky nehnala jen touha pracovat co nejlépe, nýbrž také netrpělivost, poněvadž chtěli vidět stavbu co nejdříve hotovou. Nádeník takový není, jej pohání jenom mzda. Hlavní i střední předáci si své úsilí a svého ducha zachovávají tak, že vidí, jak stavba ze všech stran roste. O nižší pracovníky je ovšem třeba se starat jinak, přece jen více či méně přesahují své úkoly, které se zdají na první pohled jen malé. Nebylo například možné je nechat pracovat v nějaké liduprázdné končině někde v horách, aby tu tisíce mil od domova celé měsíce, stavěli kámen na kámen. Takováto usilovná práce bez jakékoli naděje, práce, která ani za celý dlouhý lidský život nedosáhne svého cíle, taková dřina by je naplňovala zoufalstvím a jejich práci by tím vlastně znehodnocovala. Za pět let bylo možno dokončit asi tak pět set metrů, pak už byli i sami předáci obvykle zcela vyčerpaní a ztratili jednak víru v sebe, jednak i víru ve stavbu, ba v sám svět. Ještě v povznesené náladě, jak oslavovali, že se spojilo dalších tisíc metrů, byli posláni daleko odtud. Cestou viděli sem tam stát už hotové části zdi, v sídlech vyšších předáků je vyznamenali čestnými odznaky, slyšeli jásat nové pracovní armády, které sem přicházely z vnitrozemí, patřili na celé lesy vykácené na lešení ke stavbě zdi, viděli celé hory rozbité na kámen, slyšeli na posvátných místech zbožné modlitby, zpěvy za dokončení zdi. To vše zmenšilo jejich netrpělivost. Klidný život v jejich domovině, kde byli po nějaký čas, jim dal novou sílu. Posilovala je i vážnost a úcta, kterou požívali všichni stavitelé, i oddanost a pokora, s níž lidé sledovali jejich zprávy, a koneckonců i důvěra, kterou mlčenlivý občan prostě měl v dokončení zdi někdy v budoucnosti. To vše hrálo na struny jejich duší. Loučili se pak se svojí domovinou jako její věčně doufající děti

a jejich touha znovu pracovat na celonárodním díle se nedala přemoci.

(...)

Jednota! Jednota! Hrud' na hrudi, lid tančí a plesá, krev není již uzavřena v bídném koloběhu těla, nýbrž valí se sladce a zase navrací přes celou nekonečnou Čínu.

Proto tedy systém dílčí stavby. Byly tu však ještě jiné důvody. Nic neobvyklého, že se u této otázky pozdržím tak dlouho, je to totiž ústřední otázka týkající se celé stavby zdi, i když se na první pohled zdá nepodstatnou. Chci-li srozumitelně vyjádřit ideu té doby i zážitky z ní vyplývající, pak pozornost věnovaná této otázce nemůže být nikdy dost hluboká.

Přece jen je asi nutno hned na počátku říci, že tehdejší výkony si nijak nezadaly se stavbou babylonské věže, přitom ovšem z hlediska božího zalíbení, alespoň jak to vidíme my lidé, byl to přímo protiklad oné stavby. Přičiňuji o tom zmínku proto, že hned, kdy se začalo stavět, napsal jeden učený muž knihu, v které se toto srovnání vysvětluje dopodrobna. Snažil se dokázat, že příčiny, proč babylonská věž nedosáhla svého cíle, byly zcela jiné, než jak se obvykle uvádějí. Ty nejpodstatnější se mezi těmito důvody neuvádějí. Své důkazy neopíral jen o spisy a zprávy, ale prováděl sám výzkum na místě. Došel k závěru, že se stavba zřítla proto, že měla slabé základy. V tom přece jen naše doba značně předčila onu dobu dávno minulou. Skoro každý vyškolený současník byl vyučený zedník a v otázce základů byl odborníkem. To ale onen učenec vůbec nepovažoval za důležité, jemu šlo jen o to, že teprve velká zed' se poprvé v dějinách lidstva stane základem pro novou babylónskou věž. Tedy jinými slovy: nejdřív zed' a potom teprve věž. Tuto jeho knihu měl tehdy doma každý, ale přiznám se, že ani dnes ještě nechápu, jak to s tou stavbou věže myslel. Že by základ věže měla tvořit zed', která ani neprobíhala v kruhu, nýbrž tvořila jakýsi čtvrtkruh nebo půlkruh? To se dalo chápat jen v duchovním smyslu. Ale nač potom zed', vždyť byla přece skutečná, výsledek pracovního úsilí i životů statisíců? A nač byly v tomto díle vyobrazeny plány a podrobné návrhy, jak při tomto tak obrovském díle soustředit síly lidu?

V hlavách bylo tehdy mnoho zmatků – uvedená kniha je jen toho příkladem – možná právě proto, že se tak mnoho lidí snažilo spojit

k jedinému cíli. Lidská bytost je svou podstatou lehkomyšlná, svou přirozeností létající prach, nesnáší být spoutána. Spoutá-li se sama, brzy začne šíleně lomcovat svými okovy a rozmetá i zeď, řetězy, i samu sebe do nejzazších končin vesmíru.

Je docela dobře možné, že když se vedení rozhodlo pro dílčí stavbu, nezapomnělo přihlídnout i k těmto úvahám, které jsou vlastně stavbě protikladné. My pak – a tu mluvím za mnohé – teprve když jsme si přeříkávali příkazy nejvyššího vedení slabiku po slabice, jsme přitom poznávali sami sebe a došli k poznání, že bychom bez vedení nevystačili ani na svůj malý úkol, nepatrný vzhledem k celku, se svou školní vzdělaností, se svým rozumem. V místnosti vedení – kde byla a kdo v ní byl přítomný, neví a nevěděl nikdo, ať jsem se ptal kohokoli – v této místnosti asi kolovaly všechny lidské myšlenky a přání a proti nim v protikruzích všechny lidské cíle a všechna jejich splnění. Na ruce vedení, jež kreslily plány, dopadal však odlesk božských světů.

Nezaujatému pozorovateli nejde proto do hlavy, proč by vedení, kdyby opravdu chtělo, nedokázalo překonat ty potíže, které bránily souvislému budování zdi. Nezbyvá než závěr, že vedení mělo od samého počátku na mysli dílčí stavbu. Dílčí stavba byla ale východiskem z nouze a mījela se účelem. Nezbyvá než závěr, že vedení chtělo něco neúčelného. – Závěr zajisté prapodivný! – Ano, jistě, ale přece jen má svoje oprávnění, podíváme-li se na to z jiné strany. Dnes se o tom snad už dá mluvit bez nebezpečí. Tenkrát ale bylo tajnou zásadou mnoha lidí, ba dokonce těch nejlepších: Snaž se pochopit příkazy vedení ze všech svých sil, ale jen po určitou hranici, potom už zanech přemýšlení. Zásada jistě velmi rozumná, kterou později vykládali, často opakovaně, spíše takto: Nepřestávej přemýšlet proto, že by ti to mohlo uškodit, ani to přece není jisté. Zde nelze mluvit o škodě nebo neškodě. Budeš se mít jako řeka na jaře. Ta stoupá, mohutní, podle svých dlouhých břehů živí zemi stále vydatněji, ale uchovává si svou vlastní podstatu až do moře, a tak se moři spíše vyrovná a to ji vítá. – Do té míry přemýšlej o příkazech vedení. – Později ale řeka vystoupí ze svých břehů, ztratí své rysy i tvar, tok se zpomalí, řeka se pokouší vytvářet ve vnitrozemí malá moře, uškodí polím, ale není s to udržet svoji rozlehlost, znovu se vrací do svých břehů a v období veder,

kteřá následují, žalostně vyschne. – Do té míry však o příkazech vedení neuvažuj.

Jestliže byl tento příměr naprosto výstižný během stavby, jeho platnost je nyní pro mou zprávu přinejmenším omezená. Mé výzkumy se přece týkají jen historie. Z bouřkových mračen, které se už dávno rozplynuly, žádný blesk už nevyšlehne, a já tedy smím hledat další vysvětlení dílčí zdi, takové, jež by zašlo dál než to, s čím je spojovali tenkrát. Mé myšlenkové schopnosti jsou úzce ohraničeny a prostor, který by bylo třeba probádat, rovná se nekonečnu.

Před kým nás měla velká zeď chránit? Pocházím z jihovýchodní Číny. Žádný národ ze severu nás tam nemůže ohrozit. Čteme o nich v knihách našich předků, povzdechne si v našich altáncích, kde je klid, nad hrůzami, jichž se přirozeně dopouštějí. Jejich prokleté tváře vidáme na věrných obrazech našich umělců, ty otevřené tlamy, ty čelisti se špičatými zuby, ty výhružné oči, které jako by už šilhaly po kořisti, a tlama, aby ji rozkousala a roztrhala. Když zlobí děti, stačí jim ukázat tyto obrazy a hned se nám vrhají s pláčem kolem krku. Více ale o těchto severních zemích nevíme. Neviděli jsme je, a zůstaneme-li na vsi, nikdy je nevidíme, ani kdyby se ti lidé na svých koních hnali rovnou k nám. Naše země je příliš velká a nepustí je až k nám, uvíznou v prázdném vzduchu. (...)

A smím-li si dovolit uvažovat o vedení, musím říci, že podle mne existovalo už dříve, ale nesešlo se, jako se scházejí mandaríni, když ještě pod dojmem krásného jitřního snu svolají narychlo zasedání, rychle je ukončí a ještě toho večera nechají obyvatelstvo vybubnovat z postelí, aby provádělo, na čem se oni usnesli, ať už by to bylo jenom slavnostní osvětlení na počest nějakého božstva, které včera bylo pánům příznivě nakloněno, aby je pak zítra, sotva zhasly lampióny, nechalo zpráskat v nějakém tmavém koutě. Vedení nejspíše existovalo odjakživa právě tak jako rozhodnutí postavit zeď. Nevinné byly severní národy, ať už si myslely, že jsou jejím důvodem, nevinný byl i úctyhodný císař, který měl za to, že ji nařídil stavět! My ze stavby víme však své a mlčíme o tom. (...)

Věda zakotvená na poli myšlenkové ekonomie vyjadřuje v nejhutnějších a nejmohutnějších obtazích nevykořenitelnou porobu člověka a je tak jemu samému nejhorším nepřítelem. Dokonce už i *volný čas* se projevuje proliferací znaků do okolního světa. Všichni se neustále střetávají ve styčném bodě znakové myšlenky. Myšlení, které v ní hledá své vyjádření, je už zpravidla nějak potlučené nebo úplně zmučené, protože se mnohokrát setkalo s mnohem účinnějším chováním, které se v něm pohybovalo i se svými nástroji. Nemalé množství literárních textů je stěží postřehnutelných. Podíváme-li se, jakým způsobem určitý člověk s myšlenkou zachází, můžeme vytušit i její původ.

Se znaky, jež původně v lidském životě přišly zvenku a úplně původně asi z Athén, je třeba se zaobírat s tou největší možnou obezřetností, aby se pád do nich zmírňoval a případně i odvracel. Hrozbou je totiž osvojení libovolně pojmenovatelných technik odlidšťování, automatického vyhraňování se³⁹, kompetentní strukturace a podobně.

Kompetentní strukturace je pokusem vytvořit lidské dílo vhodným zkombinováním *automatického s mechanickým* vyhraňováním se, doslova také: *klidového s hybným, význačně vyloženě faktického s přízračně vypočítaně pojmovým* a podobně. Vzniklo-li už dílo kompetentní strukturace, není možné mu zvenčí vrátit lidskou vyváženost. Žádná invaze oduševnělých atomů mu rovnováhu nevrátí a je prvním příznakem vládnoucí kompetentní strukturace; naopak očividně kompetentně strukturovaná díla mohou mít podpodlažní oduševnělé noty. Druhým příznakem kompetentní strukturace je jistá vnitřní hysterie podávání záruky, neboť dílo skutečně lidské za sebe nikdy záruku nedává. Kdokoliv sám za sebe otevřeně a s oblibou ručí, je se vši pravděpodobností kompetentně strukturovaný, zhotovuje a zadržuje znaky, je na nich závislý,

³⁹ K automatickému vyhraňování se dochází ve chvíli, kdy sloučíme své myšlení s jeho pohybem po hmotných okolnostech naší existence. Meze jsou tedy už předem předloženy v každé variantě, z nichž si vybírám. Tím jsou přebírány celé už předem sestavené komplexy, které pak mohou myšlení činit násilí, a to jak v jeho vnitřním směřování, tak i v jeho projevení se navenek. Automatické vyhraňování se je nebezpečně omezující, nemůže být ovšem zablokováno zcela. To samé platí i o jeho antonymu, mechanickém vyhraňování se. To je klíčovou složkou lidské práce na sobě a v principu obsahuje přístup k opěrným dynamickým liniím, které jsou už předem nachystané k úspěšnému převzetí a převodu do myšlení při plném zachování svébytnosti jeho oduševnění. Není třeba však dbát jen na správné pochopení a správný poměr obou antinomických veličin vyhraňování se, ale je třeba ještě přitom pečovat o svou *duševní složku*. Pokus vzít ji takto za slovo troskotá.

je tedy i labilní a podezřelý tím, že by za sebe ručit mohl přestat. Naopak člověk, který žádné zvláštní osobnostní záruky neposkytuje, je často v tomto ohledu ten nejméně podezřelý. Uvedené platí s úplnou dostatečností pro melancholickou tvorbu charakteru a melancholické myšlení. Melancholický tvůrce si zřídka kdy odpustí zobrazovat právě toto rozčarování. Vznikají tak figury jako generál Jepančin, lékárník Homais, Karamzin a další. Na druhém pólu naopak Lev Myškin, Nastasja Filipovna, Ema (a Karel Bovaryovi), Nikolaj Stavrogin, a další. To musí být pro kompetentně strukturovaného člověka trýznivé čtení. Věnujme se jeho pohledu blíže. Zmíněné postavy je nakloněn vnímat jako bezcharakterní *negativní* hrdiny, protože na nich odsuzuje především nezapojování se do práce a nevyjasněnou pozici na trhu s city. Pokud mu autor svůj pohled na dané postavy nevnutí s tupou a průraznou razancí, což melancholik udělá jen ve stavu nejvyšší nouze (zásadně to odporuje jeho myšlení), je dokonce schopen sobě lichotivým způsobem tyto postavy vidět jako jakési anti-hrdinné *typy*, které mají *věrně* vyličit *společenské dno*. Takový osud postihuje Ema Bovaryovou, hrdinu Zápisek z podpodlaží, v trochu jiných znacích Nastasju Filipovnu, dona Quijota atd.

Jedná se o primitivní vzorec mužského utkvěle interpretačního chování se. Příkladem nám opět může posloužit Černého doslov k Dostojevskému, ale hledat by se dalo i v dosloveh Zdražilových a vůbec v dobrém procentu různých *doslovů*. Černý je velice obhroublý ve své *konstrukci* společenského typu, vymýšlí si velmože zla, lidské zmetky a podobné věci. Domnívá se mimo jiné, že si je Dostojevskij do svých *děel ukládá*. Tato děla jsou připravena rozmetat bez *podrobného přezkoumání* všechny věci, které si Václav Černý o *devatenáctém* století *nastudoval*. *Přehmat* se střídá s *podhmatem*, až se uspokojivě *koncentrují* v dokonalé *držení*, které Černý uskutečňuje na Dostojevském v řeckořímském zápase na dobře osvětleném pojmovém parketu. Jeho přespříliš *razantní myšlenkové postupy* samozřejmě vítězí, ale přece z vnitřní nejistoty, která se po takovém vítězství *dostavuje* zpravidla, nakonec doporučuje číst také Dostojevského. Přesto je *prospěšnější* číst Václava Černého, protože je oproti

Dostojevskému *zakotven* až u samého *vyvrcholení* pojmové věže. Sám sebe *vyznačuje* duchaplnou a přesto břitkou kultivovaností, všestrannou studovaností a společenskou bezúhonností. Je to ve *srovnání* s Dostojevským *lepší člověk*. Kdokoli má *ambici* stát se kulturním, musí se nejprve stát *zastáncem charakteru* Václava Černého a poté se do něj *pozvolna proměňovat šplháním* na již jednou *zbudovanou* myšlenkovou věž, v čemž mu tento bude buď *nápomocen* nebo mu bude klást *překážky* ve *sportovním duchu* fair-play.⁴⁰

Ještě se jednou vrátíme ke *způsobu*, kterým Dostojevskij miloval ženy. Milování je tedy *způsobné*, stejně jako úplně všechno je *způsobné* nebo *nezpůsobné*, *ústrojné* nebo *neústrojné*, *uměřené* nebo *neuměřené*, *přiměřené* nebo *nepřiměřené*, *přeložené* nebo *nepřeložené*, *přeželené* nebo *nepřeželené* a tak dále. Milování také může být *nízce zvrhlé*, *prostředně přirozené*, *vznešeně posvátné* a libovolné jiné. V přítomnosti takovýchto omezených (mocenských) znaků vsazovaných do bezbranné skutečnosti není uskutečnitelné žádné myšlení, které už předtím neexistovalo v těchto znacích. Fixace na tyto znaky je životním asketismem a velice svéráznou interpretací spatřovaného prostoru. Zpravidla nakonec účinkuje jako myšlenkový *sadismus* (nepokrytě oznamovacího) *způsobu*, v jehož přítomnosti se všechno jemnější, myšlené, ženské, poznenáhlu proměňuje v do nudy umučenou kořist nebo ve zmasakrovanou válečnou mašinu, která musí ještě toto plytce sofistické nárokování buď hrubou silou umravňovat nebo s nesmírnou toužebnou energií oživovat. Sokratés je tedy pevný ve svých způsobech, těmi se jeho uvažování začíná a těmi se také zakončuje. A ke své škodě se s ním nakonec naučí zacházet jak Xantipa tak Platón.

Techniky odlidšťování jsou považovány za kulturní práci. Zavedl se bonton vyřezávat chirurgickým nožem z myšlení člověka preparáty. Tento bonton je navázán na mytologii duševního vlastnictví, ale slovo *duševní* by

⁴⁰ Uvědomíme-li si, že už v Zápisích z podpodlaží se píše o skleněném paláci vystavěném z pojmů, není Černý Fillův ani jiný čtenář Dostojevského. Je třeba si spíš přiznat, že co bylo v roce 1967 politicky povahovou srdatostí, bylo už tehdy v myšlení docela přežitě.

se dalo vynechat. Hlavním záměrem je vytvořit obrovský arsenál myšlenek⁴¹ a vychovat velké množství vycvičených lidí, kteří s nimi budou (umět) zacházet.

Takž zase na plac Učených výjdeme: a aj, svády, různice, rvačky, shon mezi nimi. Řídký tu byl, kdož by s někým táhanice neměl: nejen mladí (což by se nedospělého věka drzosti přičísti mohlo), než i ti starci vespolek se drancující. Nýbrž čím kdo za učenějšího aneb sám sebe držel, aneb od jiných jmín byl, tím více různic začínal a na jiné vůkol šermoval, sekal, házel a střílel, až hleděti hrozno bylo; pochvalu a slovoutnost v tom sobě zakládaje. I řekl jsem: „Ale což to pro milý Bůh? Však jsem já myslil, a takť mi od vás slibováno, že toto nejpokojnější stav jest: já pak tak mnoho různic nacházím.“ Odpověděl tlumočnick: „Synu, nerozumíš ty tomu: však se to oni brousí.“ „Co brousí?“ řekl jsem. „An já rány vidím, a krev, a hněv, a vražedlnou jedněch k druhým nenávist. Však jsem podobného nic v žádném stavu řemeslníků nespatriil.“ Bezpochyby,“ řekl on, „oněch umění jsou řemeslná, otrocká, těchto svobodná. Protož čeho se oněm nedovoluje, aniž by se při nich trpělo, toho těmto plná svoboda.“ „Ale jak to řádem slouti má,“ řekl jsem, „já nevím“. Zbroj sic jejich na pohledění strašného se nezdálo nic. Nebo kopí, kordy a kulichy, jimiž na sebe sekali a bodli, kožení byli: jichž nedrželi v rukou, než v ustech. Střelba pak jejich byla z třtin a písku, kteréž prachem vodou rozpuštěným nabíjejíce, papírovými štáfy na sebe házeli. Nic, pravím, to, po vrchu hledě, hrozného se nezdálo: já však vida, jak, když někdo mírně trefen byl, sebou trhal, křičel, vinul, utíkal, snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert, než opravdový boj jest. Na někoho jich mnoho dotíralo, až všecko od mečů okolo uší bříňkalo, a kulí papírových jako krupobití naň padalo; někdo, statečně se bráně, obránil se a všechny odbíjce své rozehnal; jiný, ranami jsa přemožen, padl. A viděl jsem tu neobyčejnou jinde ukrutnost, že ani poraženým již a mrtvým neodpouštěli, nýbrž tím víc a nelitostivěji na ně sekali a flekali, každý na tom, který se mu již nebránil, nejraději rekovství

⁴¹ *Takž vejdemo: a aj, tu síň veliká, již jsem ani konce neznamenal, a v ní po všech stranách plno polic, příhrad, škatulí a krabic, že by jich na sta tisících vozů neodvozil, a každá měla svůj nápis a titul. I řekl jsem: „Do jakěž jsme toto pak apatěky vešli?“ „Do apatěky,“ řekl tlumočnick, „kdež se lékové proti neduhům myslí chovají: a ta vlastním jménem bibliotéka slove. Pohled, jací tu neskonali skladové moudrosti!“*

dokazuje. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumění prázdní nebyli.

Myšlení už vůbec není důležité, protože se nedá chytit do rukou a zřejmě se nedá ani na někoho metat. Panuje obecný a namnoze oprávněný názor, že kdokoli si jednou osvojí citační etiketu⁴² a další dobře známé věci, nebude se štítit ani horšího, bude-li to někdy potřeba. Valná většina mladých lidí, kteří přicházejí na fakulty humanitních věd, je v tomto ohledu zcela nevybavená. Trvá jim vůbec velmi dlouhou dobu pochopit, co se od nich vlastně chce. Bojová pohotovost k myšlence jim totiž není dána příkazem, ale je jim předestírána oklikou přes zkušební metody⁴³ a především pomocí rafinovaných myšlenkových prostředků, které se obor od oboru liší, ale *rozbujele* myšlení zastavují zpravidla. Všechno, co se přirozeně odehrává v myšlení a v životě, je třeba z *oborů* jako je filosofie nebo literatura opakovaně vykazovat, dokud se *to* nezformuje do ústrojné myšlenky. Je třeba si položit otázku po rozmezí zisků a ztrát a také po vlastním smyslu takto (ne)přetržitě budované vědecké kultury, jež se potýká s vlastním zájmem a snaží se ho zpředmětňovat.

⁴² *Spatřil jsem také k novinám a proměněm velikou při nich chut, v šatstvu, stavení, řeči, chodu a jiných věcech. Některé jsem viděl, že nic nedělali, než převlékali se, jiný a jiný kroj na sebe berouce; jiní vymýšleli nový způsob stavení, a po chvíli bořili to zase; v pracech toho i jiného se chytali, a všeho nechávali, vše s jakousi neustalostí. Nebo jestliže kdo od svého břemene, s kterýmž se natáhl, umřel neb je opustil, hned se jiných několik našlo, kteříž se o ně tahali, vadili, rvali až ku podivu. Mezitím žádný ze všech nebyl, kterýž by něco promluvil, učinil, postavil, aby mu toho jiní nevysmáli, nezopálali, nezbořili. Někdo něco s znamenitou prací a nákladem vzdělal, znamenitě sobě se v tom zalibuje, anť mu to přijda jiný skácel, zbořil, zkazil: takže jsem neviděl, aby kde kdo co v tom světě udělal, čehož by zase někdo nezkazil. Někteří ani na jiné nečekali, bořili hned po sobě sami: až jsem se té bláznivé vrtkavosti a daremnímu kvaltování divil.*

⁴³ *(Tuhý napřed exámen) I přijdeme k bráně, kterouž mi Disciplinam jmenovali: a ta byla dlouhá, úzká a tmavá, plná zbrojných strážných, kterýmž se každý, kdo do ulice učených chtěl, opověditi a průvodu žádati musel. I viděl jsem, že houfové lidu, zvláště mladého, přicházeli a byli hned na rozličné trpké exámeny bráni. Nejprvnější examen při každém byl, jaký měsíc, jaký zadek, jakou hlavu, jaký mozek (což z vozhera soudili) a jakou kůži přináší. Byla-li hlava ocelivá a mozek v ní ze rtuti, zadek olověný, kůže železná a měsíc zlatý, chválili a hned ochotně dále vedli: neměl-li kdo toho paterého, aneb mu kázali zpět, aneb špatně tušíc, tak nazdařbůh přijímali. I řekl jsem, divě se: „Co pak jim tu na tom paterém kovu záleží, že se tak pilně na to vše dobývají?“ „Ba mnoho,“ dí tlumočník. „Nemá-li kdo ocelivé hlavy, rozpuke se mu; nemá-li v ní tekutého mozku, nebude z něho míti zrcadla; nemá-li plechové kůže, nevytrpí formací; nemá-li olověného sedadla, nevysedí nic, roztrosí všecko; a bez zlatého měsíce, kde by nabral času, kde mistrů, živých i mrtvých? Či mniš, že tak veliké věci darmo přicházeti mohou?“ I porozuměl jsem, kam se to směřuje, že se k tomu stavu zdraví, vtip, ustavičnost, trpnost a náklad přinášeti musejí; a řekl jsem: „Takt' se tedy opravdu říci můž: Non cuivis contingit adire Corinthum. Ne každému se dřevu dostane býti fladrem.“*

Neměla by být tato věda podrobena očistné anihilační⁴⁴ zkušenosti, aby se z ní uvolnila také jistá nepadno měřitelná energie kulturní? Pokud totiž zůstane uvězněna v modelech přísně vzato pouze myšlenkových, nebude moci na trhu práce a na obecněji pojímaném trhu účinku konkurovat politické ekonomii, ekonomické politice a dalším sociálně statistickým vědám, které se v myšlenkové činnosti obzvláště pevně vyjímají, a to přirozeně z toho důvodu, že se kromě hmotně roztržitého popisného příznaku nemusí potýkat s žádným dalším sobě vlastním myšlením.

⁴⁴ Částice se setkává se svou antičásticí, zanikají a vzniká *značné množství* od nich odlišné energie.

Něco závěrů

Tak tedy předložená práce zhotovuje výsledek mých studijních aktivit v průběhu uplynulých let studia, kdy mým předmětem zájmu byla obzvláště nějaká věc, kterou vám tady předkládám.

Tato kniha potřebuje možná víc než jednu předmluvu; a nakonec stejně zůstane sporné, zda člověku, který neprožil cosi podobného, může být prožitek této knihy přiblížen předmluvami. Jako by byla napsána řečí jarního větru: je v ní nevázanost, neklid, rozpor, aprílový čas, takže nám ustavičně připomíná jak blízkost zimy, tak vítězství nad zimou, které přichází, musí přijít, možná už přišlo... Neustále z ní vyzraňuje vděčnost, jako by se právě událo to nejméně pravděpodobné, vděčnost toho, kdo se uzdravuje, - neboť tím nejméně pravděpodobným bylo uzdravení.

„Radostná věda“: to znamená saturnálie ducha, který trpělivě vzdoroval strašlivému dlouhodobému tlaku – trpělivě, přísně, chladně, aniž by podlehl, ale bez naděje -, a který je nyní pojednou přepaden nadějí, nadějí na zdraví, opojností uzdravování. Není pak divu, že při tom vytryskne na světlo mnoho nerozumného a pošetilého, mnoho rozpustilé něžnosti, plýtvané dokonce na problémy, které mají bodlinatý kožich a nehodí se k laskání a lákání. Celá tato kniha není právě ničím než radostným svátkem po dlouhém strádání a času bezmoci, jásosem vracejících se sil, nově probuzené víry v zítřek a pozítří, náhlého cítění a tušení budoucnosti, blížících se dobrodružství, opět otevřených moří, opět možných, opět věřených cílů. A co vše bylo od této chvíle za mnou! Ten kus pouště, vyčerpání, nevíry, ztuhlosti uprostřed mládí, to stařectví v nepravý čas, tyranství bolesti ještě překonané tyranstvím pýchy, jež odmítala důsledky bolesti – a důsledky jsou útechou -, toto radikální osamocení jako nouzová obrana proti chorobně jasnozřivému pohrdání lidmi, toto zásadní omezení na hořké, drsné, bolestné stránky poznání, jež bylo předepsáno zhnusením, jterí haji býskedej beioatrbí dzcgivbá duety a ritnak, špatným položením prstů na klávesnici, které jako následek neopatrné duchovní diety a

rozmazlenosti – nazývané romantikou – postupně stále narůstalo, - ach, kdo by to vše mohl cítit se mnou! Kdyby však někdo mohl, jistě by mi odpustil i víc než jen trochu pošetilosti, rozvernosti, „radostné vědy“, - například i tu hrst písni, jež jsou tentokrát ke knize připojeny

Tvář (myšlení těla)⁴⁵

1. Za myšlením těla

Tělo myslí. Hudba by nás možná tolik nebrala, kdyby nebyla možností člověka, lidské tváře a lidského těla. Vasilij Smyslov, sám operní pěvec, prý od jisté doby hrál své tahy rukou. Ruka brala figury a přesouvala je po šachovnici za tiché účasti zraku a bez dalšího myšlení. Je vůbec jedna pověra, že se myslí hlavou. Hlava je jako křižovatka protěžovaná a přetěžovaná. Z jedné strany se do ní řítí vnější svět a z druhé celý vnitřní prostor. Prožívané tělo a prožívaná událost se mají přepsat na informace, kterých je možno se chápat. K tomu existuje třeba známých 5 smyslů, což je v podstatě administrativní soustava. Prožívaná skutečnost se vměstrná do hlavy díky rozložení na informace. Svou současnou situaci, nekonečně komplexní, i když v té míře neuchopitelnou...rozložím na komponenty, které jsem schopen koncipovat a vykazovat v rámci referenčních schémat, a nakonec i skládat. Začnu tedy tím, že má váha spočívá na židli, že mé oči hledí na obrazovku, uši poslouchají hudbu z počítače, prsty se dotýkají klávesnice, jsem lehce nesoustředěn, pokašlávám, chuť je neaktivní, čich taky, mám rýmu, nic necítím. Obrazovka má modrý rámeček se skvrnami po okrajích, přetržité bledě a tmavě modré obdélníky, zbytek bílý, černé písmo. Ale to už je moc soustředění. Ačkoli jsou tyto informace jednotlivě pravdivé, nelze je zpětně kondenzovat do vjemu původní situace. Je sice možné informace spojovat a prázdná místa domýšlet, ale takový obraz má přesto vidět švy a zpravidla mu chybí celé rozměry. Vypadá jako mozaika nebo kubistické dílo, ale bez záruky zajímavosti. Živoucí obrazy, které se náhle bůhví odkud vynoří s fantastickou intenzitou, snové vize nebo náhlé střízlivé a jasné průhledy, které jsou stejně nečekané jako barvitě a přesné, využívají ještě neporušené zdroje zkušenosti. Objevují se totiž v přirozeném rámci jako celkový stav bytosti. Nevzpomínám si⁴⁶ na odlišené smyslové dojmy, ale na celkovou náladu bytí s jinými v čase a charakter mého tehdejšího životního pohybu. Vnímám znova sebe samotného v rozpětí mezi vnitřním a vnějším,

⁴⁵ Tohle jsem napsal v květnu 2008 a nyní v náhlém záblesku inspirace s nějakými pozměněními jednoduše vložil a masivně promazal.

⁴⁶ Mimovolně vzpomínání (Proust)

v energetických polích, které spoluvytváří naladění. Vzpomínka na celkovou událost v čase se děje vyladěním, které může být automatické nebo osudové, taky náhodné nebo náládové, ale vždy silně působící jako něco téměř zásadního. Naopak vzpomínka na nějaký vjem, který byl zachycen na některém z autonomizovaných center, se děje manuálním dobýváním nebo nutkavým mechanismem a často bývá obtížná či omezující. Vzpomínám si sice, co jsem měl v hlavě nebo na mysli, ale nepřináší mi to žádnou radost. Každý přímý fakt, který někde zaslechnu, dozajista několikrát zopakuju. Počátek takových nudných procesů je v předsudku o myšlení hlavou.⁴⁷ Hlava, představená jako centrum všeho, se stává nádorem. Do hlavy směřují rodiče, sex→ualita, láska, děti, pracovní morálka, pracovní náplň, inventář schopností, paměť na jména, paměť⁴⁸ na koničky atd. Hlava pochytává všechny organické vjemy ze svého okolí, překládá je, umenšuje, ukládá a pokrývá svou činností. Dotyk druhého člověka, původně směřovaný k mé ruce, je takto interpretován jako směřující k hlavě, jež nad mou rukou přejímá patronát a všechny její záležitosti si chápe⁴⁹ za své. Hlava se chápe velení nad rukou a chápe se jí vysvětlovat. Přitom když hýbu rukou a cítím, že bych mohl splnit nějakou povinnost, tak to myslí ruka, že bych mohl. Nejsem jednotný ani uzavřený a okolní předměty se překrývají s tělem, jehož tvar (kon)figurují a jehož energie spoluvytvářejí.⁵⁰

2. Setkávání s myšlením těla a tváře

Setkání s druhým člověkem se také vždy jenom odehrává, je tu nějaké prostředí, jeho nálada, má nálada a další pronikavé věci. Pravidelné setkávání už vytváří složitější proplétání a může vést až k hlubokému propojení, v kterých se jeden proměňuje do druhého a zase z něj vychází pozměněn, takže je možné mít společnou náladu, společnou řeč a pohled očí, jako Johnu Lennon a Yoko Ono. To, na co se dívám, se stává mnou. Viděný člověk vystupuje ze svého obrazu, zjednáva si přístup k myšlení svého pozorovatele a skrze analogie spoluvytváří jeho náladu a myšlení.

„Každý obraz, každé hudební dílo nám zpřítomňuje právě ten orgán, který potřebujeme, abychom je přijali, „dává“ nám oko a ucho, které potřebujeme, abychom takové dílo slyšeli a viděli. Nemuzikální lidé jsou ti, kteří počátečním rozhodnutím odmítají tuto možnost slyšet, vyhýbají se jí jako nějaké hrozbě nebo obtíži a podezřívavě se před ní uzavírají.“⁵¹

⁴⁷ Na školách a za jiných pedagogických procesů se často dokonce vštěpuje: myslí hlavou.

⁴⁸ Perverzň český překlad latinského úsloví: Opakování je matkou moudrosti. (Repetitio est mater studiorum.) Opakování je matkou snažení.

⁴⁹ brát si je neumí

⁵⁰ Říká se, že v ohrožení života tělo jedná (a myslí) samo. Toto samotné jednání (a myšlení) těla je dokonalejší než jednání (a myšlení) převzatého těla, které je administrováno hlavou a řízeno podle představ byrokratického centralismu v duchu logistiky a distribuce.

⁵¹ Blanchot, Maurice: Literární prostor. Praha, Herrmann & synové, 1999 (s.258)

A. Božské tělo⁵²

Podivná jednota. Pieta sestavená s nesmírnou uměřeností a silou. Individuální jako podíl na Díle. Skupiny nástrojů i členové sboru semknutí v těsný útvar. Když se škrabe člen na stehně⁵³, je to jako rouhání. Pečlivě pohybující se rty sólistek. Vystupující prsa druhé neruší, jsou nějak součástí božského řádu. Když v osmé minutě nabírá zpěv na rychlosti, má to znít výhrudně? Po něžném zpěvu sólistů rozpojuje orchestr koncentrickými pohyby a pak dává znamení sboru excentrickým gestem tvůrce.⁵⁴

Má zakloněnou hlavu a podezřelé vzezření, znamení dává prsty levé ruky a hůlku téměř nepoužívá – pro něj je to nezvyklé. Zvuk⁵⁵, který připomíná zvuk prstu na skleničce z filmu Bez konce, je hudbou sfér a branou do cestování časem. V prvních vteřinách, které přicházejí po konci skladby, stojí dirigent v naprostém ztišení.

B. Něžný démon techniky⁵⁶

Nejsou vidět oči. Světlo se obličejem nedotkne. Jeho stín je tmavý jako oblek, tedy trochu méně tmavý než rameno a vlasy. Svítí jen horní část čela, volně přecházející v malou pleš. Na tu dopadá světlo pořad, jakoby společně s rukou, smyčcem a strunami tvořila to jediné podstatné. Občas vysvitne nos a horní ret, podle toho můžeme soudit, že oči jsou zavřené. Když zrovna nehraje, otře se kapesníčkem, složí ruce k sobě a stojí. Pevnost toho postoje je zarážející stejně jako pevné semknutí úst. Žádná gesta, žádný pohyb hlavy nebo pousmání. Uvnitř jsou domovní čistky režimu.

Strohost? Jen přerostlé dítě, uražené nespravedlností a zatinající tvářičky. A všem natruc: kdo by tohle dokázal? Nekonečná jemnost hry⁵⁷, neštěstí s čím dál větší virtuozitou. Všechno přebytečné už je dávno pryč a člověk snese myšlenku, která dřív byla těžká. A to se jen zdá, že je pravá ruka už teď bez masa.

C. Ikona⁵⁸

Láska. Možná se mi nepovede o tom psát. Působí to úplně přímo... jeho hlas a hudba, její písmo a obrazy. Procházení pořad. Soběstačnost, čistota. Je těžké si vůbec představit, že to není dívat se na měsíc. Byl tam někdo, kdo to zabíral? O ní se říkalo, že se nikdy nesměje. Ale co na tom, stačí jen otočit hlavu zase zpátky.

⁵²http://www.youtube.com/watch?v=cXeZz_SokDA

⁵³ (5:32 – 5:38)

⁵⁴ (7:32)

⁵⁵ (1:50 – 2:07)

⁵⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=e5zy3oUZYGk>

⁵⁷ (4:50 – 5:00)

⁵⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=6Jp-Iy3ZY3A>

B. Přístav⁵⁹

Když sedím v křesle a nohy se dotýkají země, mohou se maličko pohupovat, ale nesměj rušit souseda. Až písnička skončí, budu tleskat, aby bylo vidět, že se mi to líbilo. A vážně se mi to líbilo a zdá se, že jsem i pochybil. Pochopil. Ale jak mohu tohle procítit, když tu musím takhle sedět!

Hned na začátku si dal ruku tak daleko od těla, že bych strčil do té vedle. Pak mu pravda pomalu padá k tělu a oba dýcháme docela v klidu. Ale když hraje klavír a on se už pohupuje, akorát bych rozvrzal křeslo. A gesta před koncem by v publiku vypadala teprv směšně.

C. Fixa⁶⁰

Jen hloupý vtip na vrub jazyka s čistě referenční funkcí. Takových nápisů, ať už na modrém, zeleném, zlatém nebo jiném pozadí znám spoustu. Stanice metra, názvy povinností, jména lidí, kteří se mi nestali člověkem. Používat jazyk jako referent a neotevřít estetickou dimenzi jeho vlastní skladby je zločin proti lidskosti. A právě takové jsou nápisy, někdy i celé články. Vinno není písmo, ale materializující postupy jeho konstrukce. Naštěstí kde není video, bývají zpravidla fotky.

D. Individuální a kolektivní⁶¹

Jakože každý den vyjde slunce, tak se bude pracovat, souložit a umírat. Nic dalšího už jasné není, všechno je pochybné. Třeba tahle vize zatvrzelého člověka. Vystupovat proti rytmu přírody s tak svébytnou promluvou je opovážlivost, ale trest nepřichází. Její velekněz už na tento způsob čekal a je připraven sjednotit se s ním v rozhovoru. Nevítež ani osobní posláním dítěte ani tvrdé střídání dnů a nocí dospělého, spíš se prolnou v třetí poloze, která otupuje hrany a vyznačuje se smířlivostí. Obojí je zničeno a společně to přetrvává v něčem vcelku podobném.

3. Myšlení situace

Situace myslí. Okamžitá situace těl a myslí se promýšlí do jejich setkávání.⁶² Původcem situace může být i člověk.⁶³ Kdyby neexistovaly situace, myšlení by zašlo. Setkávání myslí

⁵⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=pk7YxDzjTxA>

⁶⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=Dmr7kmhPuhU>

⁶¹ http://www.youtube.com/watch?v=rBq4ov5Y_84

⁶² Myšlení hlavou bývá také často poplatné situaci, jen si to většinou neumí přiznat a neumí prožít. Proto bývá metafyzickou psychologií sebe samotného nebo v horším případě podílníkem nějakého diskursu.

a těl v situaci je hlavním zdrojem růstu člověka. Pokud vnímám své prostředí jako nesituační, jsem na tom možná hůře než člověk, který své prostředí vnímá jako nepříznivou situaci. Při studiu a jiných formálních aktivitách nemusí být situace akcentovaná, i když i zde se imaginární vytvoření situace (například setkávání s autorem) jeví jako šťastná volba. Mělo by být horizontem. Situace je fyzickým i metafyzickým spektrem života. Myšlení se rodí ze situace jako naladění a myšlenka se rodí z myšlení jako stav.

Karajanovo myšlení v těch několika vteřinách po konci čtvrté věty se nedá vytrhnout a podat. Stejně tak není možné sbírat autentické kousky Beethovena, jako kdyby to byly relikvie extrahované z jeho duše nebo mozku. Je možné jen vstupovat do života a spoluvytvářet myšlení, jež je všední i sváteční.

- písní, v nichž se básník způsobem těžko omluvitelným vysmívá všem básníkům. – Leč nejsou to jen básníci a jejich krásné „lyrické pocity“, jimž musí dát tento znovuzrozenec pocítit svou zlobu: kdo ví, jakou oběť si hledá, jaká nestvůra z parodické látky jej za okamžik zláká? „Incipit *tragoedia*“ – stojí na konci této na pováženou neuvážené knihy: mějte se na pozoru! Ohlašuje se cosi navýsost špatného a zlého: incipit *parodia*, nemůže být pochyb...

Jsem Antichrist (sorry)

Dnes jsem snědl zkažený buřt a jednu celou cibuli. Měl jsem chuť na pivo, ale koupil jsem si minerálku. Přemýšlel jsem o tom, proč nevnímám svět a proč ho zákeřně ničím alespoň na prostoru, který mi byl svěřen. A tu náhle jsem přišel na to, že jsem Antichrist. A přišlo mi to líto. Nic jsem nepodepisoval a o nic jsem se neprosil. A ono náhle, z čistého nebe, suše a nejapně: „Ty jsi ten Antichrist.“ Řval bych, až bych brečel. Mám rád zvířata, mám rád svoji rodinu i přátele, miluji... Říkám si, to nenašli nikoho vhodnějšího? Třeba mezi těmi, co nosí černá trika s nápisy. To nemůže být pravda! Jsou příliš upřímní a nemají koho zradit, oni nemůžou být ten Antichrist. Ale proč to není Martin? Proč nemůže být Martin Antichrist a já Mesiáš, tomu fakt nerozumím.

⁶³ Někteří lidé označují společenské setkání akcí. A skutečně, situace myslí k setkání je akcí, která vyvolá reakci. Vzniknou nové obrazy a nové myšlenky v obrovském počtu, z nichž některé se ukážou jako plodné a podstatné.

Ohlašuji vám Zrzavého Antikrista, běžte se na něj podívat do Národní galerie v Praze a mějte se na pozoru. Nenechám se od vás zkoušet a nebudu vám odpovídat podle toho, co bylo a je psáno. Neodejdu, jak jsem přišel; ale přijdu, jak jsem odešel. Nebudu trpět pro svou dětinskost a víru, ale vy budete sténat nad svou hrubozrnností, slova se vám promění v dřevo, které si budete z úst vytrhávat, je mi jedno kdy a jak.

To je taky nesmysl, ani vtipné mi to už nepříjde. Lepší lhostejnost. Jen nutnost mluvit u těch stolů, chytat se něčeho a chystat se k obraně nebo k útoku, to se rovná⁶⁴ znát základní zákonitosti konverzační křeče.

Лучше "рыцаря бедного" ничего нет лучшего! - провозгласил вдруг Коля, стоявший все время у стула Лизаветы Прокофьевны.

- Это я сам тоже думаю, - сказал князь Щ. и засмеялся.

- Я совершенно того же мнения, - торжественно провозгласила Аделаида.

Je nasnadě, že bych se nechtěl s onou dobou těžkého churavění, jejíž přínos nepokládám dodnes za vyčerpáný, loučit s nevděkem: a právě tak si dobře uvědomuji, jakou výhodu mám při svém proměnlivém zdraví proti všem porízkům ducha. Filosof, který prošel a stále znovu prochází mnoha podobami zdraví, prošel i právě tolika filosofiemi: nemůže prostě jinak než svůj stav stále znovu překládat do nejduchovnější formy a dálky, - právě toto umění transfigurace jest filosofie. Nám filosofům není dovoleno oddělovat duši a tělo, jako je odděluje lid, a ještě méně je nám dovoleno oddělovat duši a ducha. Nejsme žádné myslící žáby, žádné objektivizující a registrující aparáty se zmrazenými vnitřnostmi – musíme své myšlenky neustále rodit ze své bolesti a mateřsky jim dávat část všeho, co máme v sobě: krve, srdce, žáru, slasti, bolesti, svědomí, údělu, osudu. Žít – to pro nás znamená ustavičně proměňovat vše, čím jsme, ve světlo a plamen, včetně všeho, co nás potká, my vůbec nemůžeme jinak.

⁶⁴ šachově, pánové

Nemůžeme tedy jinak, než se zabývat svým tématem podle vlastních principů humanitní vědy, jejímž úkolem bylo získat poznání o člověku, stejně tak jako podle oboru Obecné a srovnávací literatury při vědomí zvolení specializace Mezioborovosti v humanitních vědách. Práce je tedy vědecká a shrnuje svým způsobem mé setkávání se všemi lidmi na univerzitě i mimo ni, poznávání všech textů, které jsem poznával, nejprve hrubě a přibližně, ale postupně živoucněji a tedy životněji. Bráním tedy svou práci a prohlašuji ji za vědeckou v pravém slova smyslu, protože se snaží systematicky a s využitím všech dostupných i nedostupných prostředků sledovat cíl vyjádření předmětu. Někomu může připadat tento předmět příliš rozsáhlý, může mě podezřívat z toho, že na první políčko šachovnice pokládám jedno zrníčko, na čtvrté už osm a to docela bezdůvodně, ale já s takovým obviněním vůbec nesouhlasím a poukazuji k tomu, že je tato práce uměřená ve všem, co obsahuje, a je tak dobře pochopitelná každému, kdo ji pochopit bude chtít. Je dokonce historičtější než práce historické, klasičtější než práce klasické a méně manýristická, než některé práce vědecké. V duchu řečeného je její nevybavenost některými vědeckými prvky třeba považovat za záměrnou, tedy za podřízenou záměru práce a především jejímu tématu, které nemůže být přímo vymežováno. Jedná se nakonec o dost složitý teoretický model, který byl vytvořen a ne pouze převzat, který však navazuje na tradici hledání jazyka interpretace, na literární tradici, filosofickou tradici, vědeckou tradici a je oživován hudbou. V promýšlení všech těchto způsobů reprezentace myšlení hledá inspiraci k vytváření osobního kulturního stanoviska, jež se nezastavilo, nebo stavby, jež není monumentem a nechce sahat do nebe nebo všude okolo. Malá stavba, leč ne jen hrubá nebo ne jen zabydlená, ale střídáním pohledů jak pevná a hrubá, tak i omítnutá, zařízená, obydlí a zabydlovaná. Pro někoho možná útulná, pro jiného dost nepohodlná, ale pro každého dost nepochybná na to, aby se pokoušel proti ní rozbíhat hlavou nebo rukama napřed. A v tom má být její dodání odvahy milujícím se a vůbec každému, kdo touží v myšlení obhájit nebo zahájit své žití.

Poznámky k seznamům

Považuji za velmi problematické podkládat psaní o literatuře seznamem. Je to možné, jak bylo v tomto textu mnohokrát ukázáno, ale není to nutné.

Napsal jsem například po paměti, že byla Lužinova obrana vydána v roce 1929 v Berlíně. Pak jsem se radši podíval a zjistil jsem, že byla vydána v roce 1930. Opravil jsem to tedy a po chvíli zase zpátky, protože 1930 není tak hezké číslo a mimo to se informace nemění. Je to tedy psychologický pokus, podobně jako vkládání literárních textů bez jejich vyznačkování nebo sesumírování. Nechtěl jsem původně ani sepsat seznam "(po)užitě" literatury, protože takový seznam je úlitbou vydavatelům a knihovníkům, která je věcí slušnosti, ale je-li důraz na něj přeháněn, zastavuje psaní a stává se základem pro myšlenkové bohatství pozitivní vědy, které se zhutňuje do prubiřského kamene myšlení. Nicméně bych asi měl k práci připojit komentář, který by tyto odkazy shromažďoval a ospravedlňoval jejich záměrně (s úmyslem odpoutávat a ozdravovat) volné pokládání do vlastního textu.

Neúplný seznam citací z nepoužité literatury:

1. Nabokov, Vladimír. Lužinova obrana – Pozvání na popravu. Odeon, Praha 1990
Strana úryvku v původním textu: 7-8 atp.
Strana úryvku v tomto textu: 23 dole atp.
2. Černý, Václav: Dostojevskij a jeho Běsi. In Běsi. Academia, Praha 2000
Strana úryvku v původním textu: 641, 647
Strana úryvku v tomto textu: 4, 5
3. Komenský, Jan Amos. Labyrint světa a ráj srdce. Odeon, Praha 1984
Strana úryvku v původním textu:
Strana úryvku v tomto textu:

4.